

cejfe

Anàlisi de les decisions judicials en casos d'abús sexual infantil: aspectes valoratius de la víctima-supervivent en relació a la credibilitat

Ajut a la investigació 2020

Autores

Alexandra Membrive
Noemí Pereda
Elisabet Garcia i Rull
Paola Bertomeu

Any 2021

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avís legal

Els continguts d'aquesta obra estan subjectes a una llicència de Reconeixement _no Comercial_ Sense Obra derivada 4.0. Internacional (CC BY-NC-ND 4.0) de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets (Generalitat de Catalunya, Centre d'Estudis Jurídics i formació Especialitzada) i no se'n faci un ús comercial. Aquesta obra no es pot transformar per generar obres derivades. La llicència completa es pot consultar a: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

© **Generalitat de Catalunya**
Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada

Índex

1. Introducció	8
2. Objectius	9
3. Marc teòric	10
3.1. Victimització sexual de la infància i adolescència	10
3.2. El significat de la revelació i les diverses maneres de comunicació...	16
3.3. Dificultats en la revelació de l'abús sexual infantil	27
3.4. La revictimització dels infants i adolescents víctimes davant la intervenció psicosocial i jurídica	30
3.5. La credibilitat de l'infant víctima	31
3.6. L'avaluació de l'infant víctima	32
4. Hipòtesis	42
5. Metodologia	43
5.1 Mostra	43
5.2 Instruments	43
5.3 Procediment	43
6. Resultats	46
6.1 Característiques de les víctimes.....	46
6.2 Característiques del denunciant	47
6.3 Característiques del victimari.....	47
6.4 Característiques dels abusos	48
6.5 Característiques del cas	49
7. Discussió	52
8. Conclusions	63
9. Propostes	64
9.1 Recomanacions generals	65
9.2 Recomanacions pel sistema judicial.....	68
9.3 Codi de bones pràctiques per a les víctimes d'abús sexual infantjuvenil.....	72
10. Agraïments	74

11. Referències bibliogràfiques.....	75
12. Annexes	93
12.1. Annex 1 - Els patrons de la revelació	93
12.2. Annex 2 - La tipologia de la revelació	95
12.3. Annex 3 - Codi de bones pràctiques per les víctimes d'abús infantjuvenil	97

Sumari

La victimització sexual infantojuvenil i, dins d'aquesta, l'abús sexual és un greu problema social que afecta a un important nombre de nenes i nens del nostre país. La majoria de casos d'abús sexual infantil resten en el secret i el silenci fins que la víctima arriba a l'edat adulta. La revelació de l'abús sexual és fruit d'un procés que la nena o el nen faran si compten amb el suport del seu entorn i se senten suficientment forts com per a explicar els fets. Un cop revelat l'abús, la nena o el nen serà sotmès a una avaluació dels seus indicadors físics, psicològics i socials, compatibles amb l'experiència d'abús sexual i, si el cas arriba a ser jutjat, a una avaluació de la seva declaració, que el jutge valorarà si és o no creïble. En aquest estudi s'han analitzat 49 sentències de les quatre Audiències Provincials de Catalunya dels anys 2017 fins a 2020 respecte a característiques de les víctimes, dels victimaris i els abusos descrits, de la persona denunciant, la declaració de la víctima com a prova preconstituïda, l'aplicació de la doctrina jurisprudencial i les condemnes resultats. Els resultats segueixen la línia d'altres estudis previs, nacionals i internacionals, si bé el l'ús de la prova preconstituïda en la majoria de sentències i les altes condemnes imposades als victimaris van en contra de les hipòtesis inicials. Es conclou que la formació en victimologia del desenvolupament de tots els agents clau en la detecció, avaluació i judici d'un cas de victimització sexual infantil és fonamental si es vol millorar en l'atenció a les necessitats de reparació de les víctimes.

Descriptors

víctima, victimització sexual, infància, credibilitat, abús sexual

Sumario

La victimización sexual infanto-juvenil y, dentro de esta, el abuso sexual es un grave problema social que afecta a un importante número de niñas y niños de nuestro país. La mayoría de casos de abuso sexual infantil restan en el secreto y el silencio hasta que la víctima llega a la edad adulta. La revelación del abuso sexual es fruto de un proceso que el menor llevará a cabo si cuenta con el apoyo de su entorno y se siente suficientemente fuerte como para explicar los hechos. Una vez revelado el abuso, la niña o el niño será sometido a una evaluación de sus indicadores físicos, psicológicos y sociales, compatibles con la experiencia de abuso sexual y, si el caso llega a ser juzgado, a una evaluación de su declaración, que el juez decidirá si es o no creíble. En este estudio se han analizado 49 sentencias de las cuatro Audiencias Provinciales de Catalunya entre los años 2017 y 2020 respecto a características de las víctimas, de los victimarios y los abusos descritos, de la persona denunciante, la declaración de la víctima como prueba preconstituida, la aplicación de la doctrina jurisprudencial y las condenas resultantes. Los resultados siguen la línea de otros estudios previos, nacionales e internacionales, si bien el uso de la prueba preconstituida en la mayoría de las sentencias analizadas y las altas condenas impuestas a los victimarios van en contra de las hipótesis iniciales. Se concluye que la formación en victimología del desarrollo de todos los agentes clave en la detección, evaluación y juicio de un caso de victimización sexual infantil es fundamental si se quiere mejorar en la atención a las necesidades de reparación de las víctimas.

Descriptorios

víctima, victimización sexual, infancia, credibilidad, abuso sexual

Summary

Child and adolescent sexual victimization and, within this, sexual abuse is a serious social problem that affects a significant number of boys and girls in our country. Most cases of child sexual abuse remain secretive and silent until the victim reaches adulthood. The disclosure of sexual abuse is the result of a process that the minor will carry out if he/she has the support of his/her environment and feels strong enough to explain the facts. Once the abuse is revealed, the child will be subjected to an evaluation of his/her physical, psychological and social indicators, compatible with the experience of sexual abuse and, if the case comes to be judged, to an evaluation of their statement that the judge will decide whether or not it is credible. In this study, 49 sentences have been analyzed in the four Provincial Courts of Catalonia between the years 2017 and 2020 regarding the characteristics of the victims, the perpetrators and the abuses described, the complainant, the victim's statement as preconstituted evidence, the application of jurisprudential doctrine and the resulting convictions. The results follow the line of other previous national and international studies, although the use of the preconstituted evidence in most of the sentences analyzed and the high sentences imposed on the perpetrators go against the initial hypotheses. It is concluded that training in developmental victimology for all the key agents in the detection, evaluation, and judgment of a case of child sexual victimization is essential if we want to improve the attention to the reparation needs of the victims.

Key words

victim, sexual victimization, childhood, credibility, sexual abuse

1. Introducció

La victimització sexual d'infants i adolescents i, dins d'aquesta, l'abús sexual és un problema freqüent a tot el món i, específicament, al nostre país, per al qual els professionals han d'estar formats i disposar de coneixements actualitzats que evitin la victimització secundària de les víctimes, especialment en l'entorn judicial.

La recerca que es presenta pretén aportar coneixement actualitzat i específic per contribuir al desenvolupament de mesures que garanteixin el bon tracte i el respecte per l'interès superior del menor en aquests casos. Així mateix, l'estudi permet apropar-se a les raons per les quals un jutge pot considerar creïble o no creïble el relat d'un infant, en relació amb determinades variables detectades en les sentències judicials. Així, esperem incrementar el coneixement victimològic sobre l'avaluació d'aquesta forma de victimització al nostre país i proporcionar les bases per a suggerir canvis en la resposta jurídica que se l'hi dóna, amb la finalitat de sensibilitzar als professionals implicats en el procés judicial sobre la realitat que afronten les víctimes de delictes sexuals en la infància.

2. Objectius

La victimització sexual constitueix una forma de violència sistèmica que pateixen infants i adolescents i forma part de les violacions dels seus drets fonamentals, sobretot, el dret a la protecció i el benestar, tal i com contempla la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets del Nen i la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (Unió Europea, 2012)¹. La literatura científica ens indica que, a part dels greus efectes del fet en si mateix, el procés judicial és sovint traumàtic per les víctimes i supervivents d'abús sexual infantil. La seva credibilitat es posa en qüestió amb freqüència, perquè és la única font d'evidència en el judici, i la missió del victimari és desacreditar el testimoni de la víctima.

L'objectiu de la present investigació ha estat l'anàlisi empíric de la valoració judicial de la declaració i credibilitat de les víctimes/supervivents de les sentències fermes de les quatre Audiències Provincials de Catalunya en els últims anys. En la majoria de casos, i especialment, en els abusos intrafamiliars, l'única prova incriminatòria és la declaració de la víctima i hi ha doctrina jurisprudencial sobre com ha de ser el testimoni d'aquesta, per tal que pugui ser suficient per aconseguir una sentència condemnatòria.

La idea central d'aquest estudi ha estat mostrar la problemàtica de l'avaluació de la credibilitat del testimoni infantil, amb l'objectiu de sensibilitzar als professionals que actuen en els casos d'abusos i agressions sexuals a la infància i adolescència. És primordial entendre la idiosincràsia dels delictes sexuals a menors d'edat i les seves dificultats en la revelació i la credibilitat, sense que surtin desfavorits en el procés penal.

¹ Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea
https://www.europarl.europa.eu/spain/barcelona/resource/static/files/Publicacions/cartadrets_fonamentals.pdf

3. Marc teòric

3.1. Victimització sexual de la infància i adolescència

3.1.1. Definició de victimització sexual infantojuvenil

El terme victimització sexual infanto juvenil engloba tota una sèrie de conductes, amb i sense contacte físic, que suposen la utilització de l'infant o adolescent per a l'obtenció de gratificació sexual, sense que aquest pugui donar el seu consentiment, ja sigui perquè no té l'edat suficient per a fer-ho, o perquè s'utilitza la coerció o la força, la violència i les amenaces per a obtenir-lo (Pereda i Tamarit, 2013). Aquest terme sorgeix com a proposta per a intentar solucionar la manca de correspondència existent entre els termes jurídics i els termes utilitzats en l'àmbit clínic-social (Finkelhor, 2007), posant l'èmfasi en el procés que converteix a un infant i adolescent en víctima i englobant totes les possibles conductes sota un únic concepte.

Entenent que l'abús sexual infantil és la tipologia de victimització sexual més freqüent i sobre la qual existeix més recerca, al nostre país, la majoria de professionals segueixen els criteris proposats per Finkelhor i Hotaling (1984), i ratificats per López (1994), per a definir aquesta problemàtica. Per a aquests autors els abusos sexuals de menors han de ser definits a partir de dos grans conceptes, com són la coerció i l'asimetria d'edat.

La coerció es refereix al contacte sexual mantingut amb un menor mitjançant l'ús de la manipulació, la pressió, l'autoritat o l'engany, i ha de ser considerat criteri suficient per a etiquetar una conducta d'abús sexual, independentment de l'edat del victimari. Per altra banda, l'asimetria d'edat, o desigualtat madurativa, impedeix la veritable llibertat de decisió del menor i impossibilita una activitat sexual compartida, ja que els participants tenen experiències, grau de maduresa biològica i expectatives sobre la relació sexual molt diferents. Si bé és cert que poden aparèixer dificultats en delimitar quina és la diferència d'edat entre els participants d'una relació sexual per a poder considerar que s'està produint un

abús sexual, la majoria d'especialistes, consideren una diferència d'edat de cinc anys quan el menor té menys de 13, i de deu anys si aquest té entre 13 i 16 anys.

Des d'una perspectiva jurídica, és rellevant l'última reforma del Codi Penal aprovada per la Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre. Els delictes sexuals es troben en el Títol VIII del Llibre II, delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual, i inclouen en el capítol I les agressions sexuals (articles 178 a 180), en el capítol II els abusos sexuals (articles 181 a 182), en el capítol II bis els abusos i agressions sexuals a menors de setze anys (articles 183, 183 bis, 183 ter i 184 quater), en el capítol III l'assetjament sexual (article 184), en el capítol IV els delictes d'exhibicionisme i provocació sexual (articles 185 i 186) i en el capítol V els delictes relatius a la prostitució i a l'explotació sexual i corrupció de menors (articles 187 a 190). Així mateix, hi ha una sèrie de disposicions aplicables als delictes sexuals que es troben al Capítol VI (articles 191 a 194).

Els delictes sexuals a Espanya són aquells que vulneren el bé jurídic de llibertat i indemnitat sexual de la persona. El terme indemnitat sexual s'utilitza principalment a l'hora de parlar de delictes sexuals que afecten a menors d'edat i fa referència al dret que té la persona a no sofrir cap interferència en la formació de la seva pròpia sexualitat i desenvolupament. El Codi Penal recull diversos delictes que atempten contra aquests béns jurídics i diferencia entre víctimes majors i menors d'edat. D'aquesta manera, hi ha una regulació específica per als abusos i agressions sexuals a menors de 16 anys, que és l'edat de consentiment sexual estipulada a Espanya i en una bona part de països europeus. És a dir, el legislador considera que els menors de 16 anys tenen incapacitat per a consentir lliurement mantenir relacions sexuals.

El delicte d'abús sexual refereix al que realitzés actes de caràcter sexual amb un menor de 16 anys, amb independència que hi hagi o no consentiment (Art. 183.1, 183.3, 183.4).

El jutge pot considerar, però, que no s'ha produït un delicte si es tracta d'una relació consentida entre dues persones pròximes quant a l'edat i el grau de

desenvolupament o maduresa (Art. 183 quater). Aquesta clàusula, coneguda doctrinalment com “Romeo i Julieta”, és coherent amb l'abús de superioritat, expressat en gran manera en una asimetria d'edat, que és una característica inherent a l'abús sexual. L'aplicació d'aquesta clàusula comporta el sobreseïment lliure de l'article 637.2 de la Llei d'Enjudiciament Criminal: “quan el fet no sigui constitutiu de delictes”. En relació a aquesta clàusula és rellevant la Circular de Fiscalia 1/2017, de 6 de juny, sobre la interpretació de l'article 183 quater del Codi Penal, que valora també la possibilitat de circumstància atenuant d'anàloga significació conforme l'article 21.7 CP. Una de les conclusions de la Circular de la Fiscalia és que “El Legislador, per tal de conferir eficàcia al consentiment del menor de 16 anys, ha optat per un criteri mixt fundat en dos paràmetres: un cronològic (edat similar) i un altre biopsicosocial (semblant grau de desenvolupament o maduresa)”.

També hi haurà abús quan algú realitzi actes de caràcter sexual amb una persona d'entre 16 i 18 anys, si ho fa mitjançant engany o abús d'una posició reconeguda de confiança, autoritat o influència sobre la víctima (Art. 182). Es tractaria dels casos en què el consentiment es considera “viciat” i que, per tant, no n'hi ha.

En canvi, el delictes d'agressió sexual a un menor requereix que els actes sexuals es produeixin amb violència o intimidació (Art. 183.2).

En relació a la intimidació a la sentència del Tribunal Suprem 15-12-2015, número 769/2015 es defineix com “La intimidació consisteix en l'amenaça o l'anunci d'un mal greu, futur i verosímil, si la víctima no accedeix a participar en una determinada acció sexual”. La jurisprudència del Tribunal Suprem requereix que la intimidació venci la voluntat de la víctima. Segons la STS 834/2014 de 10 de desembre “la intimidació haurà de vèncer la voluntat contrària de la víctima i es cometrà agressió sexual en totes les situacions en què el subjecte actiu coaccioni, limiti o anul·li la lliure decisió d'una persona en relació amb l'activitat sexual que el subjecte agent vulgui imposar (SSTS 70/2002 de 25 de gener i 578/2004 de 26 d'abril).

La línia que divideix el prevaliment, abús, de la intimidació, agressió, i per tant, marc penològic molt superior és fina. En cas de dubte, i d'acord amb el principi *in dubio pro reo*, el jutge haurà de considerar que el subjecte actiu ha actuat amb prevaliment.

També és delictes si, amb finalitats sexuals, es determina a un menor de 16 anys a participar en un comportament de naturalesa sexual, o se li fa presenciar actes de caràcter sexual, incloent abusos sexuals, encara que l'autor no participi en ells (Art. 183 bis).

El delictes de ciberembraucament o grooming es regula en l'Art. 183ter, referint-se a qui, a través d'internet, o de qualsevol altra tecnologia de la comunicació, contacti amb un menor de 16 anys i proposi una trobada per a cometre qualsevol dels delictes descrits (Art. 183 a Art. 189). També es castiguen els actes dirigits a engalipar al menor perquè faciliti material pornogràfic, al qual mostri imatges pornogràfiques en les quals es representi o aparegui un menor (Art. 186), i al qual utilitzi a menors d'edat en espectacles exhibicionistes, o per a elaborar qualsevol classe de material pornogràfic, o produeixi, bena o distribueixi pornografia infantil (Art. 189). El delictes d'exhibicionisme també castiga a l'autor quan és responsable d'exhibicions obscenes davant menors d'edat (Art. 185).

Alhora, l'Art. 188 refereix al que indueixi, promogui, afavoreixi o faciliti la prostitució d'un menor d'edat, o es lucrí amb això, o exploti d'alguna altra manera a un menor.

3.1.2. Epidemiologia de la victimització sexual infantojuvenil

Hem de saber que els casos de victimització sexual infantojuvenil que arribaran a coneixement de les autoritats oficials són un petit percentatge de la realitat del fenomen, existint una autèntica xifra negra que roman oculta. Els estudis basats en les estadístiques provinents de les administracions públiques subestimen les dimensions reals del problema i els percentatges no es corresponen, en cap cas, amb aquells obtinguts a partir de les pròpies revelacions de les víctimes.

En aquest sentit, són múltiples els treballs nacionals i internacionals que han demostrat l'elevada prevalença de victimització sexual en la població infantojuvenil, especialment d'abús sexual, generalment des d'una perspectiva retrospectiva, en la qual es pregunta a adults sobre les seves experiències de violència en la infància.

Recollint les xifres que s'han obtingut a través de metanàlisis amb mostres comunitàries d'adults, entre un 7,6% dels homes i un 19,7% de les dones haurien estat víctimes d'abús sexual infantil en el món (Barth et al., 2014; Pereda et al., 2009; Stoltenborgh et al., 2011).

Si ens centrem en Espanya, l'únic estudi fins al moment que ha analitzat la victimització sexual infantil des d'una perspectiva epidemiològica ha estat l'encarregat pel Ministeri d'Assumptes Socials i dut a terme per López (1994). En aquest treball es va enquestar a una mostra representativa de 1.821 ciutadans adults i es va trobar que un 15% dels homes i un 22% de les dones havien estat víctimes d'aquesta experiència abans dels 17 anys d'edat. D'entre les formes d'abús, les més freqüents eren els tocaments per sota (58%) i per sobre de la cintura (59%). Cal destacar que un 16% dels homes i un 15% de les dones van afirmar haver sofert penetració oral, anal o vaginal durant l'abús.

Altres treballs nacionals, duts a terme amb estudiants universitaris del País Basc (De Paúl, Milner i Múgica, 1995), Catalunya (Pereda i Forns, 2007), Andalusia (Cantón i Justicia, 2008) o Balears (Benavente et al., 2016) presenten xifres molt similars, il·lustrant la gravetat d'un problema que afecta un important percentatge de la població espanyola.

Únicament un estudi al nostre país ha preguntat a diversos col·lectius de menors d'entre 12 i 17 anys sobre les seves experiències de victimització sexual trobant que aquest percentatge se situa entre un 14,7% en menors de centres educatius, un 23,5% en joves atesos en centres de salut mental, un 35,6% en joves involucrats en el sistema de justícia juvenil i un 36,4% en menors atesos pel sistema de protecció (Pereda et al., 2015).

Tots aquests estudis mostren que la victimització sexual de menors és un problema freqüent a tot el món i, específicament, al nostre país, per al qual els professionals han d'estar formats i disposar de coneixements actualitzats.

A més, la diferència entre les xifres d'enquestes a adults i les que mostren les enquestes realitzades a infants i adolescents indiquen que la revelació dels abusos no és immediata i que, en molts casos, requereix d'un procés de recuperació emocional i reflexió per part de les seves víctimes (Tamarit, Abad i Hernández-Hidalgo, 2015).

3.1.3. Conseqüències de la victimització sexual infantojuvenil

3.1.3.1. Conseqüències derivades de la victimització

En mostres d'infants i joves s'ha constatat que la victimització augmenta el risc de simptomatologia internalitzant, de caire ansiós i depressiu, i externalitzant, relativa a la ira i l'agressivitat (Turner, Finkelhor i Ormrod, 2006). Tanmateix, l'abús sexual infantil s'ha relacionat amb una gran diversitat de trastorns psicopatològics en l'edat adulta (Chen et al., 2010), considerant-se aquesta experiència un factor de risc general per al desenvolupament de problemes mèdics, psicològics, conductuals i sexuals, tant en homes com en dones (Maniglio, 2009) i que pot acabar en el suïcidi de la víctima (Devries et al., 2014).

Un dels símptomes que sol aparèixer amb relativa freqüència en menors víctimes d'abús sexual, especialment quan l'abús perdura al llarg del temps i es converteix en una victimització crònica, és la dissociació. Els símptomes dissociatius permeten a l'infant no connectar amb les emocions negatives que suposa aquesta experiència, allunyant-lo del dolor i ajudant-lo a continuar amb la seva vida quotidiana. A llarg termini, però, aquest estat pot donar lloc a conductes desadaptatives i greus trastorns psicològics, com l'amnèsia dissociativa, estats de confusió i alteració de la pròpia identitat –destacant la despersonalització i l'allunyament de la realitat–, símptomes psicossomàtics o un major risc d'abús de substàncies, entre altres (vegeu la guia d'avaluació i

tractament publicada per la International Society for the Study of Dissociation, 2004).

Aquesta dissociació dificultarà l'avaluació del menor, ja que impossibilitarà veure, en molts casos, els efectes reals de l'abús sexual, que romanen latents i poden aparèixer en estadis de desenvolupament posterior. Perque les primeres reaccions de la víctima solen estar marcades per la necessitat d'amagar les conseqüències de la victimització i evitar entrar en els detalls de l'experiència, atès que impliquen remoure sentiments dolorosos i, a més, són percebudes com una confessió de la feblesa personal davant l'agressió. El que ha estat denominat com l'efecte "naming, blaming, claming" (Felstiner, Abel i Sarat, 1980) es refereix a les dificultats que tenen les víctimes de delictes sexuals per a posar nom al que els ha ocorregut (naming), culpar al victimari i no culpar-se a si mateixes (blaming), així com revelar la seva victimització i declarar davant un tribunal, explicant amb detall la seva experiència (claming). Tot això comporta que la víctima es mostri insegura, confusa i dubitativa en la seva declaració, la qual cosa, en lloc de ser entès pels professionals de l'àmbit judicial com a característic de l'experiència de victimització, es pren com a indicador de menor credibilitat del relat.

3.1.3.2. Conseqüències derivades de l'actuació professional

A més de les conseqüències adverses que pot presentar un infant o adolescent després de l'experiència de victimització, com a professionals que treballen amb víctimes hem de ser conscients del risc de victimització secundària que suposa la intervenció en el cas, si aquesta no es duu a terme amb una formació específica i especialitzada. De fet, són diversos els autors, com Tamarit, Villacampa i Filella (2010), que alerten de la falta de formació específica dels professionals públics i privats que tracten amb víctimes i han d'assistir-les.

S'ha constatat que l'entorn judicial clàssic és intimidant per a l'infant víctima que ha de declarar (Morgan i Zedner, 1992). Alguns autors han defensat les similituds entre l'experiència de victimització sexual, caracteritzada per la falta de control i el sentiment d'indefensió de la víctima davant el victimari, i el sistema

de justícia tradicional que, a vegades, reconstrueix aquestes característiques en tractar a la víctima (Dancig-Rosenberg, 2008). Sabem que a Catalunya, una vegada denunciats el fet, els infants els tornen a explicar de mitjana fins a 4 ocasions, la qual cosa incrementa el risc de victimització secundària (Save the Children, 2017).

Tot i aquest risc, el vincle que s'estableixi amb els professionals i la confiança del menor en aquests redueix l'impacte traumàtic de les entrevistes i d'altres variables de l'entorn judicial (declarar en presència del victimari, llenguatge i comportaments dels magistrats, entre d'altres), no trobant-se relació entre haver de declarar a la sala de justícia i un major efecte traumàtic en aquests menors (Henry, 1997).

Cal tenir en compte que a Catalunya, més de set de cada deu processos judicials iniciats per un cas d'abús sexual a un menor acaben en sobreseïment (73,7%), xifra que se situa lleugerament per damunt de la mitjana espanyola (72,2%). Així, és habitual que el procés legal es resumeixi en la contraposició de dos testimonis, el de l'acusat i el de la víctima. Si la justícia no és suficientment amigable perquè el testimoni del menor es reculli amb la millor qualitat possible, hi ha més possibilitats que el procés judicial no arribi mai a la fase de judici oral, hagin ocorregut o no els abusos (Save the children, 2017).

3.2. El significat de la revelació i les diverses maneres de comunicació

Entendre el context de la revelació davant l'abús sexual infantil és crucial, per facilitar l'acompanyament de les víctimes i supervivents d'aquesta experiència i, així, iniciar els serveis de protecció, tractament i processament penal (Katz et al., 2012). Per aquest motiu, l'abordatge integral dels equips de protecció ha de conèixer els estadis de desenvolupament d'infants i adolescents per tal de revelar l'abús (Bracewell, 2018). De fet, la definició de revelació és la transmissió de l'experiència d'una persona a una altra (Allnock, Miller i Baker, 2019; Cossar et al., 2013). La revelació de l'abús sexual s'ha conceptualitzat com un procés

multifactorial continu, influït per un espectre de factors intrapersonals, interpersonals i contextuals que s'entrecreuen al llarg de la vida i l'ecosistema (Alaggia, Collin-Vézina i Lateef, 2017; Azzopardi, et al., 2019; Collin-Vézina et al., 2015; Lemaigre, Taylor i Gittoes, 2017). Encara més, la infància i adolescència transmeten aquestes experiències de maneres diverses derivades del context del desenvolupament evolutiu de la víctima, la seva memòria i les influències ambientals (Alaggia, 2004; Allnock, Miller i Baker, 2019).

En aquest sentit, la revelació de l'abús sexual s'encabeix en un procés que depèn de les característiques de les víctimes i les relacions interpersonals que disposen en la seva vida. Per tant, la divulgació és el mitjà més significatiu per tal de descobrir l'abús sexual i, malauradament, la majoria dels casos passen desapercebuts. (Goodman-Brown et al., 2003; Paine i Hansen, 2002; Reitsema i Grietens, 2016). En conseqüència, la revelació de la víctima és la manera d'aturar l'abús o d'informar que ha succeït, per tal de poder iniciar les intervencions i els tractaments legals (Alaggia, 2004; Alaggia i Kirshenbaum, 2005; Goodman-Brown et al., 2003; Paine i Hansen, 2002; Reitsema i Grietens, 2016). En concret, la divulgació de l'abús per part de les víctimes-supervivents és un requisit gairebé essencial per iniciar una intervenció legal, fins al punt que aquells infants i adolescents que no poden revelar els fets, continuen sent víctimes per falta d'ajuda i suport (Katz et al., 2012).

Les característiques de la revelació es relacionen envers els retards en la revelació i els factors que motiven o inhibeixen la comunicació de l'abús, com és: (1) l'edat; (2) el gènere; (3) el tipus d'abús; (4) la por a les conseqüències negatives de la revelació; (5) els valors i creences culturals; i (6) la relació amb el victimari (Finkelhor et al., 1990; Goodman-Brown et al., 2003; Hazzard et al., 1995; Leander, 2010; Reitsema i Grietens, 2016; Sas, 1993; Sauzier, 1989; Smith et al., 2000;).

D'aquesta manera, la revelació es realitza mitjançant la interacció de la víctima-supervivent i les respostes de terceres persones que escolten o interpreten el missatge. Les característiques de la persona confident són fonamentals per tal de realitzar una escolta activa o una detecció efectiva, que ajudi a la víctima-

supervivent. Per una banda, la selecció de la persona confident és cabdal per poder acabar amb l'abús, atès que la víctima no és capaç. Per altra banda, la infància i l'adolescència tenen la capacitat de predir les possibles reaccions negatives, és a dir, intueixen la resposta prevista perquè pensen que no se'ls creurà ni se'ls donarà suport i, de fet, en molts casos, la revelació es qüestiona (Reitsema i Grietens, 2016)

Una bona mostra per entendre la complexitat de la miriada de factors de la revelació i la no revelació s'encabeix en la dificultat d'entendre els estadis del patró de revelació i conflueix dins de la dinàmica de l'abús sexual infantil, com són: (1) les barreres de la revelació, (2) la no revelació, la revelació retinguda i la negació; (3) el contenidor de secret; i, finalment, (4) la tipologia de la revelació (veure Annex 1).

3.2.1. Patró de la revelació: Les barreres de la revelació

Els equips professionals han de tenir en compte que infants i adolescents tenen obstacles que els impedeix demanar ajudar i divulgar l'experiència traumàtica. D'acord amb Alaggia, Collin-Vézina i Lateef (2019), les víctimes/supervivents s'enfronten a una sèrie de barreres complexes, que s'encabeixen dins de la dinàmica de l'abús, i són: (1) individuals; (2) relacionals; i (3) socials. D'aquesta manera, les víctimes/supervivents es troben amb barreres internes que els dificulta revelar l'abús, atès que tenen interioritzada la culpa i, per tant, el silenci és una mecanisme de protecció. Tanmateix, les barreres en relació amb els altres són la violència i disfunció familiar, les dinàmiques de poder, l'impacte de la revelació i la fragilitat en la xarxa social de les víctimes. Finalment, s'observen barreres de l'imaginari social envers l'estigma, el tabú de la sexualitat, la manca de serveis disponibles, com també la cultura o el moment històric.

En l'estudi d'Alaggia (2004), amb la participació de 24 dones i homes supervivents d'abús sexual infantil, el 29% de les víctimes-supervivents no tenien consciència de què significa viure un abús sexual infantil o no recordaven haver patit aquesta experiència. Per tant, la manca d'autoconsciència és un fenomen

que s'encabeix dins del patró de la revelació. I la divulgació desencadenada s'esdevé a l'edat adulta, quan es recuperen els records.

3.2.2. Patró de la revelació: La no revelació i la revelació retinguda

La no revelació forma part de la dinàmica de l'abús i, tal com ens indica McElvaney (2015), existeix un consens en afirmar que la majoria de persones supervivents d'abús sexual no revela l'experiència traumàtica fins l'adulthood o anys després dels fets. Bussey i Grimbeek (1995) van identificar quatre elements sociocognitius que determinen la no revelació: (1) *atenció*, on les víctimes/supervivents no han prestat prou atenció a l'esdeveniment; (2) *retenció*, on les víctimes/supervivents no poden recordar amb prou detall; (3) *producció*, on les víctimes/supervivents no poden comunicar adequadament l'esdeveniment traumàtic; i (4) *motivació*, quan les víctimes/supervivents no volen a denunciar-ho. En conseqüència, existeixen una variabilitat de dificultats que obstaculitzen la comunicació de l'experiència traumàtica i, per tant, s'han de tenir en compte per tal d'entendre l'etapa de revelació.

Encara més, Alaggia (2004) ens indica que la revelació retinguda de manera intencionada succeeix en les víctimes-supervivents, atès que refusen conscientment demanar ajuda. D'aquesta manera, prenen la decisió de reprimir o negar la revelació de l'abús perquè (1) pensen que no se'ls creuran; (2) senten culpa; (3) vergonya; (4) por; (5) no volen ferir els sentiments de les seves persones de confiança; (6) pateixen amenaces del victimari o la família i, finalment (7) neguen directament els abusos quan els hi pregunten, tot i ser conscients de la seva victimització. D'acord amb Katz et al. (2012), conseqüentment, s'ha de tenir molta cura per part de l'equip professional que investiga l'abús i evitar les negacions falses de les víctimes reticents.

Tanmateix, la literatura científica ens indica que els retards més perllongats són aquells on l'abús és intrafamiliar (Goodman-Brown et al., 2003; Hershkowitz et al., 2005; Kogan, 2004; Sjoberg i Lindblad, 2002).

3.2.3. Patró de la revelació: el contenidor de secret

Com a professionals, cal tenir en compte que la víctima/supervivent és el contenidor del secret de l'abús. En aquest sentit, McElvaney, Greene i Hogan (2012) destaquen, en el processament que cal fer per a poder revelar els fets: (1) la retenció de manera activa del secret per part de la víctima; (2) l'experiència de l'efecte "olla a pressió", que reflecteix un conflicte de lluita interna ambivalent entre el desig d'explicar i el de guardar el secret de la víctima/supervivent; i (3) la confiança en si mateixa que sovint es produeix en el context d'una relació de confiança.

3.2.4. Patró de la revelació: la tipologia de la revelació

Encara més, s'han de reconèixer les diverses maneres que les nenes, nens i adolescents realitzen les divulgacions per entendre les dinàmiques de la revelació. De fet, tenen relació amb la capacitat de la memòria i el desenvolupament evolutiu, sobretot, la capacitat lingüística per memoritzar i la habilitat –o no– per poder divulgar l'abús sexual (Bae et al. 2017). En concret, existeixen cinc factors interrelacionats que faciliten la manifestació dels fets: el mode de comunicació, la formalitat, la intencionalitat, l'espontaneïtat i el detall (Allnock, Miller i Baker, 2019; McElvaney, 2013; McElvaney, Greene i Hogan, 2014) que es pot consultar a l'Annex 2.

3.2.4.1. Mode de comunicació

El mode de comunicació pot ser verbal, és a dir, s'explica directament el fet, utilitzant terminologia del victimari o l'ús d'un llenguatge inapropiat per al període evolutiu. Altrament, es pot revelar mitjançant la comunicació no verbal com els dibuixos, escrits o reproduint els abusos mitjançant el joc.

- **Verbal**
 - **Directe:** Les víctimes-supervivents revelen directament l'abús. (Alaggia, 2004).

- **Indirecte:** Les víctimes-supervivents intenten revelar amb suggeriments verbals indirectes on intenten donar pistes (Alaggia, 2004) però, en moltes ocasions, no s'atreveixen a fer una revelació explícita per por a les conseqüències de la revelació.
- **No verbal**
 - **Senyals conductuals i emocionals:** Quan alguna cosa no va bé, els infants i adolescents ens transmeten el seu missatge amb la comunicació no verbal. En aquest sentit, poden fer-ho mitjançant canvis emocionals o de comportament com l'ansietat, rebequeries, canvis de conducta, evitacions, trastorns de la son i malsons recurrents, confusions sobre els sentiments, culpabilitat, mals de cap o panxa, estrés, falta de concentració o, fins i tot, amb simptomatologia clínica (Alaggia, 2004; Goodyear-Brown et al., 2012; Reitsema i Grietens, 2016; Schaeffer, Leventhal i Asnes, 2011).
 - **Indirecte:** ja sigui mitjançant cartes, dibuixos, jugant o amb gravacions del mòbil.

Amb tot, en l'estudi d'Ungar et al. (2009) es va trobar que els joves utilitzen un ampli ventall d'estratègies de divulgació que van des de l'indirecta a la directa, a causa del seu procés de cerca de suport de persones de confiança adultes o amistats en entorns informals, com també de professionals de serveis formals.

3.2.4.2 Formalitat

La revelació de l'abús es desenvolupa en l'entorn de confiança de la víctima-supervivent de manera informal, o per equips de professionals dins d'un context formal (McElvaney, 2013; McElvaney et al., 2014).

- **Informal:** Familiars i amistats.
- **Formal:** Entrevistadors de l'àmbit legal o de protecció infantil.

3.2.4.3 Intencionalitat

La revelació de l'abús pot ser intencionada, per aturar els abusos, disposar de suport emocional o protegir d'altres nenes o nens de l'entorn proper; com també involuntària, atès que alguna persona sospiti o detecti l'abús a partir del comportament de la víctima.

La revelació voluntària ens indica que la víctima-supervivent divulga l'abús per iniciativa pròpia, mentre que la divulgació involuntària es realitza mitjançant una comunicació accidental o com a resposta de demandes per sospites (Bae et al., 2017).

- Verbal

- **Intencional:** La revelació intencionada s'encabeix dins de la necessitat de la víctima-supervivent de revelar l'abús mitjançant mitjans verbals directes (Alaggia, 2004).
 - Aturar l'abús.
 - Recerca de suport.
 - Protegir altres nenes o nens de la mateixa família o de l'entorn proper que puguin estar en risc.
 - Trencar el seu aïllament (Gagnier i Collin-Vézina, 2016).
 - La capacitat cognitiva, especialment en el domini verbal, està correlacionada linealment amb la probabilitat de divulgació voluntària (Bae et al., 2017).

- **Involuntari:** La revelació accidental es produeix mitjançant terceres persones a causa de:
 - Sospites.
 - Descobriments de proves.
 - Testimoni.
 - Interrogatori directe (Bae et al., 2017).
 - Presenciar els fets (Bae et al., 2017).
 - Rumors (Bae et al., 2017).

- La poca cooperació i la reticència de la víctima (Hershkowitz et al., 2006).
- **No verbal**
 - **Intencional:** El comportament que transmet la víctima indica que alguna cosa està passant.
 - **Involuntari:** Signes de comportament involuntaris que les persones de confiança o personal professional detecten davant una sospita d'abús sexual infantil.
- **Retenció deliberada**
 - La víctima-supervivent opta per no revelar els fets, tot i les oportunitats o les intervencions amb professionals que pugui tenir i, aleshores, el sistema considera que s'ha produït una falsa revelació (Alaggia, 2004).
 - La víctima-supervivent no vol compartir la seva experiència perquè no vol que la gent ho sàpiga per por a les conseqüències (McElvaney et al., 2012).
 - A la majoria de les víctimes i supervivents els hi resulta més fàcil mantenir el secret que revelar-lo, és a dir, retenen a causa de les dificultats per comunicar el fet (McElvaney et al., 2012).
 - **Síndrome del secret:** contribueix a fixar la no revelació a causa de: (1) la manca de proves forenses; (2) les pressions de l'entorn i els aspectes propis de la dinàmica de l'abús; (4) l'assumpció de la responsabilitat per part de la víctima-supervivent; (5) la por al victimari; i (5) les conseqüències a l'hora de revelar el fet (Furniss, 1990).
- **Retractació:** en alguns casos el testimoni canvia el relat i pot intentar retirar-se quan ja s'ha fet la denúncia inicial. En conseqüència, és cabdal

prendre atenció i examinar amb cura el motiu de la retractació, perquè aquesta s'encabeix dins de la dinàmica de la revelació de l'abús (Tully, 2002).

- **La conducta de la víctima:** les víctimes-supervivents poden modificar el seu relat en el moment que es pren declaració en l'àmbit formal. En aquest sentit, és un indicador simptomàtic de les conseqüències de l'abús. Convé destacar que la majoria dels casos d'abús sexual es produeixen dins de l'entorn familiar. Per tant, sempre s'ha d'investigar el motiu del canvi abrupte de versió que s'ha efectuat i esbrinar si s'ha produït una manipulació del victimari, de manera directa o indirecta. A més, existeix una ambivalència emocional a causa del vincle afectiu que paralitza demanar ajuda i provoca la retractació per la confusió en les emocions.
- **Inconscientment:** el mecanisme de defensa desencadena voler negar el fet per ocultar-lo o la víctima es dissocia per no voler recordar i apaivagar tot el que està passant al seu voltant.
- **Conscientment:** la culpa i la por a les represàlies provoca que la víctima no doni el seu testimoni, com s'havia fet inicialment, i canviï el seu relat.
- **Contacte amb el victimari:** si la víctima continua amb una relació estreta i s'allarga el procés, el pas del temps pot produir una retractació.

3.2.4.4 Espontaneïtat

Algunes revelacions són espontànies i apareixen després que s'hagi produït l'abús, amb el pas del temps, desencadenades per una lliçó o conversa a l'escola, notícies que apareixen en els mitjans o escalades de l'abús que augmenten la seva gravetat. En conseqüència, la víctima silenciada no pot

contenir el secret i es desenvolupa un efecte “olla a pressió” (McElvaney et al., 2012).

Per altra banda, poden haver revelacions accidentals que sovint impliquen el descobriment de terceres persones, atès que la víctima ja no pot contenir el secret i sorgeix l'efecte “olla a pressió” (McElvaney, et al, 2012).

També es pot produir la divulgació per la recuperació del record, és a dir, quan les víctimes-supervivents recorden la seva victimització sexual i s'enfronten a la decisió de revelar l'abús (Alaggia, 2004; Freyd i Manzano, 2003).

- **Espontani**

- Lliçó o tema tractat a l'escola.
- Un programa a la televisió (Jensen et al., 2005).
- Una escalada dels abusos, amb conductes més greus (Jensen et al. 2005).
- Moviments com el #metoo i mitjans de comunicació (Alaggia i Wang, 2020; Gagnier i Collin-Vézina, 2016).

- **Accidental**

- Durant un examen mèdic.
- Testimoni.
- Una entrevista d'una investigació.
- Una sessió terapèutica.
- Una persona sospita i pregunta a la víctima.
- Visites de telesalut durant la pandèmia COVID-19 (Slingsby, 2020).

3.2.4.5 Detalls

D'acord amb Bracewell (2018), la manera de revelar l'abús sexual per part de la víctima s'ha d'encabar amb les capacitats de desenvolupament, per tal d'informar dels detalls. Encara més, s'ha de tenir en compte que la revelació és un procés i no pas un esdeveniment puntual. D'aquesta manera, els detalls de la revelació poden ser parcials o complets, com també imprecisos o precisos.

- **Progressiva:** La revelació es produeix de forma paulatina i sovint s'incrementen els detalls del relat, atès que es tracta d'un procés (London et al., 2008).
- **Parcial:** La revelació és un procés continu i, per aquesta raó, la víctima-supervivent pot començar a relatar els fets amb informació parcial. Amb el temps, pot detallar més el seu relat o, pel contrari, deixar de donar el seu testimoni a causa de la resposta percebuda (Slingsby, 2020). A més, infants i adolescents donen més informació sobre el que va passar abans que després de l'abús (Leander, 2010).
- **Completa:** Normalment, infants i adolescents divulguen l'abús de manera més completa en entorns informals (DeVoe i Faller, 1999).
- **Imprecís:** Les víctimes-supervivents tenen possibilitats d'oblidar detalls en les entrevistes o donar detalls molt imprecisos de l'abús. Amb tot, poden recordar efectes destacats envers el fet (Bracewell, 2018; Lamb, Esplin i Sternberg, 1995; Lamb et al., 2007; Leander, 2010). D'altra banda, infants i adolescents són molt imprecisos en les estimacions que requereix el sistema legal (Woiwod i Connolly, 2017).
- **Precís:** Malgrat que la majoria de les nenes i nens tenen dificultats per donar detalls precisos, això no vol dir que hagin entès malament el que els ha passat i que no sàpiguen qui és la persona que ho va fer (Connolly i Read, 2002).

3.2.4.6 Diversitat funcional davant la revelació de l'abús sexual infantil

Les nenes i nens amb diversitat funcional són entre tres i quatre vegades més proclius a sofrir violència, és a dir, 2 de cada 3 nenes i 1 de cada 3 nens amb diversitat funcional, ja sigui física, psíquica o sensorial, pateixen abús sexual infantil (Kennedy, 1996). Aquest fet és especialment greu en infants i adolescents amb discapacitat intel·lectual, com demostren estudis de revisió actuals (Tomsa et al., 2021).

Les dificultats de comunicació fan que la barrera de la revelació sigui superior en aquest col·lectiu, impedit que es denunciïn els casos d'abús sexual infantil, atès que les seves habilitats socials i comunicatives solen estar minvades (Jones et al., 2013). Malauradament, les nenes i nens amb diversitat funcional són menys propensos a revelar que han patit abús sexual (Hershkowitz et al., 2007; Sullivan i Knutson, 2000) .

Altrament, a les nenes i nens amb diversitat funcional se'ls neguen els seus drets sexuals per l'edat i per la seva discapacitat des d'una mirada adultocèntrica (Goldman, 1994). Així, en cas que revelin que han patit abús sexual, la seva credibilitat es posa en dubte i es qüestiona el seu relat (McGregor, 1990). Tanmateix, no disposen d'informació envers l'abús sexual i, fins i tot, no saben posar nom a aquesta experiència viscuda (Hibbard, Desch i Committee on Child Abuse and Neglect, 2007).

3.3. Dificultats en la revelació de l'abús sexual infantil

Com ja s'ha explicat en el punt anterior, l'experiència d'abús sexual infantil es caracteritza pel secretisme que envolta la relació entre víctima i victimari, i el silenci que l'acompanya. Silenci que, generalment, no es trenca fins molts anys després que l'abús hagi finalitzat. Entre els motius per a no revelar aquesta experiència, s'han identificat factors personals, relacionats amb la pròpia víctima i la dinàmica establerta amb l'abusador, i factors vinculats a la reacció social davant l'experiència d'abús sexual, entre els quals destaca la resposta dels professionals implicats en el procés de denúncia (Lievore, 2003).

Alaggia (2010) va més enllà i afirma que la revelació és un procés complex, no un fet aïllat, en el que les actituds socials i culturals hi juguen un paper rellevant. Per exemple, els rols tradicionals en la visió que hi ha dels gèneres semblen influir en els diferents motius que tenen els homes i les dones per a no comunicar els fets. Alhora, variables familiars com la rigidesa en les relacions entre els membres, estereotips en la forma de comportar-se en funció del sexe, la

presència d'altres formes de violència, escassa comunicació i l'aïllament social, es troben en aquelles víctimes que només han comunicat els abusos a l'edat adulta, o no ho han fet mai (Alaggia i Kirshenbaum, 2005). La realitat és que la no revelació durant la infància suposa que molts nens i nenes segueixin patint aquesta forma de victimització durant anys i que no rebin l'ajuda ni els recursos que necessitarien per a superar la victimització i evitar el desenvolupament de greus problemes en múltiples àrees de la vida.

Fent una revisió d'estudis, segons Alaggia et al. (2017) els motius per a no notificar els abusos poden agrupar-se en diferents categories, seguint el model ecològic de Belsky (1980):

- **Factors ontogenètics o característiques individuals de la víctima:** com el sexe, l'edat en la que es van produir els abusos o determinats trets de la personalitat que poden afavorir o dificultar la revelació.
- **Factors del microsistema o l'entorn familiar:** com són aquelles característiques i dinàmiques de la família i dels cuidadors principals que poden facilitar o impedir que es comuniquin els abusos.
- **Factors de l'exosistema o del barri o la comunitat:** com l'existència o no de recursos i professionals formats per a la intervenció en situacions de violència i la detecció primerenca d'aquestes.
- **Factors del macrosistema o actituds socials o culturals:** com és l'adhesió o no als rols tradicionals de gènere, i una major o menor presència de valors masclistes i patriarcals.

Aquestes exposicions més teòriques es veuen confirmades quan es pregunta a víctimes reals sobre els motius que han tingut per a no notificar.

Així, en el nostre país, Tamarit i col·laboradors (2015), en un treball en conjunt amb la Fundació Vicki Bernadet², van entrevistar a 20 dones i 3 homes adults

² La Fundació Vicki Bernadet, amb seu a Barcelona, treballa, des de 1997, en l'atenció integral, prevenció i sensibilització dels abusos sexuals a menors comesos en l'àmbit familiar i de l'entorn de confiança del nen o nena. Per a més informació sobre la mateixa: <http://www.fbernadet.org/>

víctimes d'abús sexual infantil. D'entre ells, la majoria (14) van decidir no denunciar els fets al·ludint, en primer lloc, a vincles familiars amb l'abusador (64,3%), seguit de la pèrdua de significat de la denúncia en el moment actual (57,1%), a la repressió dels records o un estat de confusió respecte a l'abús (50%), a no estar emocionalment preparat per a la denúncia, no haver revelat l'abús a la família o als pares, desconfiança cap al sistema de justícia i factors relacionats amb les poques expectatives d'èxit (tots ells en un 42,9% dels casos).

Per part seva, uns anys més tard, Pereda i Gómez (2018), en un treball conjunt amb la Fundació RANA³, van entrevistar 12 dones i 3 homes adults víctimes d'abús sexual infantil. D'entre ells, només en un cas es van denunciar els fets abans dels 18 anys. D'entre els motius per no denunciar els fets, destaquen la por a les conseqüències de la denúncia (33,3%), la manca de recolzament per part de la persona receptora de la revelació (33,3%), el desconeixement dels fets per part de l'entorn (13,3%), la relació de dependència amb el victimari (13,3%), el desconeixement (6,7%) i el rol d'autoritat del victimari (6,7%).

D'aquesta manera, la majoria de les revelacions es produeixen en l'edat adulta, no en la infància (Ahrens, Stansell i Jennings, 2010). Estudis amb mostres catalanes, com el portat a terme per Pereda, Abad i Guilera (2016) amb adolescents víctimes d'abús sexual mostren que només el 9,3% d'ells va reportar els abusos a la policia o als jutjats. Estudis previs a Espanya, com el pioner de López (1994), únic treball representatiu a nivell estatal, indiquen que el 90% dels abusos sexuals contra menors no són reportats a les autoritats durant la infància de les víctimes. Treballs amb altres mostres europees mostren resultats similars, amb uns percentatges de notificació a les autoritats del 7% de les noies i del 4% dels nois a Suècia (Priebe i Svedin, 2008).

Factors com la culpa i la vergonya que experimenta la víctima en relatar el succeït, les sancions criminals que implica la denúncia d'aquests casos,

³ La Fundació RANA, amb seu a Mallorca, té com a funció social prevenir el maltractament i l'abús sexual infantil, a través d'activitats de sensibilització, educació i treball en xarxa. Per a més informació sobre la mateixa: <https://www.fundacionrana.org/es>

l'existència d'una relació íntima i de confiança amb l'abusador, així com la jove edat i la dependència de l'adult que caracteritzen a aquestes víctimes, expliquen aquests resultats (Alaggia, 2004; Arata, 1998; Widom i Morris, 1997). Alhora, un factor personal a tenir molt en compte pels professionals implicats en el procés de denúncia és, tal i com mostra la revisió d'estudis de Tener i Murphy (2015), la dissociació que presenten com a mecanisme de defensa moltes d'aquestes víctimes durant la infància, i que pot portar a reprimir els seus records durant llargs períodes de temps i fins i tot a dubtar de la realitat del que va passar (Fisher et al., 2003), explicant les diferències entre els percentatges d'abús sexual que s'han trobat quan es preguntava a víctimes menors d'edat i els que s'obtenen quan es pregunta a víctimes adultes (Pereda, 2016).

3.4 La revictimització dels infants i adolescents víctimes davant la intervenció psicosocial i jurídica

En el moment que la víctima informa d'un cas d'abús sexual infantil, s'activen una cadena d'esdeveniments i aquesta revelació pot conduir a una varietat d'experiències novament victimitzants (Ghetti, Alexander i Goodman, 2002).

A part de la manca de credibilitat i les acusacions que pot rebre la víctima del seu entorn més proper, si la família la creu s'iniciarà una investigació, per tal d'obtenir proves en relació a l'abús sexual per part de professionals involucrats en la denúncia. Tal com ens indiquen Ghetti et al. (2002), la revelació d'abús sexual condueix a una varietat d'experiències d'alta intensitat emocional per als infants i adolescents, com per exemple la separació de la família; la formalitat i el desconeixement de l'entorn i els procediments legals; les entrevistes múltiples que es desenvolupen durant tot el procés i, finalment, el seu testimoni, atès que sovint el relat de la víctima és la única prova. Per a les víctimes d'abusos sexuals, és difícil parlar de l'experiència de victimització i, cada vegada que han de fer-ho dins del sistema institucional, se la desprotegeix i victimitza de nou (Stiller i Hellmann, 2017).

Així, les vivències de les víctimes i familiars davant l'intervenció institucional després de la denúncia poden constituir una nova victimització que rep el nom de victimització secundària (Echeburúa, Corral i Amor, 2002; Rubio i Monteros, 2001). Infants i adolescents són novament victimitzats com a resultat de procediments atencionals inadequats. En aquest sentit, les carències lligades a l'atenció rebuda per part de les institucions; el pas d'una institució a un altre; la multiplicitat d'entrevistes, exàmens pericials, interrogatoris en un llarg període de temps; la falta de coordinació interinstitucional i, sobretot, el desconeixement de les conseqüències de l'abús sexual en infants i adolescents, així com el tracte que reben les víctimes menors d'edat des de la mirada adultcentrista; reactiven un impacte negatiu en cadena. Cal destacar la situació d'abús i de posterior revictimització pot tenir uns efectes molt greus en el desenvolupament d'infants i adolescents. Així, els professionals s'han de comunicar de manera empàtica per evitar la victimització secundària. El relat i el testimoni de les víctimes infantils ha de ser escoltat amb l'ètica de la cura, perquè si la víctima sent que no se la creu, deixarà de parlar i tornarà al seu silenci. En aquest sentit, s'ha de respectar la paraula del testimoni i la seva manera d'expressar la seva vivència encara que aquest sigui menor d'edat (Dupret i Unda, 2013).

3.5. La credibilitat de l'infant víctima

Els infants han estat considerats històricament testimonis menys fiables que els adults (Goodman, 1984). Fins i tot quan s'ha demostrat que els infants poden ser molt acurats en les seves declaracions respecte a successos personalment significatius (Ceci i Bruck, 1993; Saywitz et al., 1991), si el jutge no percep la declaració com a creïble, el testimoni de l'infant tindrà un escàs valor en el context forense.

S'ha demostrat també que els jutges varien molt en el seu coneixement i comprensió dels infants com a víctimes i testimonis (Quas, Thompson i Clarke-Stewart, 2005) i que aquelles víctimes que són percebudes com a poc creïbles reben decisions judicials menys positives que aquelles que es perceben com

altament creïbles (Goodman-Delahunty, Cossins i O'Brien, 2010). A més, hi ha

diferents mites i falses creences respecte a l'abús sexual infantil, sobre la seva extensió, conseqüències i responsabilitat de l'abusador, que poden influir en aquesta valoració (vegi's la revisió de Cromer i Goldsmith, 2010).

Així, nombrosos estudis han demostrat que existeixen variables que semblen influir en la percepció que es tingui de la declaració de l'infant com a creïble o increïble. Les tècniques d'entrevista que s'utilitzin per a obtenir la declaració de l'infant, per exemple, són molt rellevants no només en el relat que s'obtingui d'aquest sinó també en la percepció que el jutge tindrà de la seva credibilitat (Tubb, Wood i Hosch, 1999). Alhora, l'edat de la víctima també té un efecte en aquesta percepció si bé els resultats són contradictoris i de vegades s'ha trobat que els nens més petits són menys creïbles (Goodman et al., 1987), si bé en estudi centrats en abús sexual, aquesta manca de credibilitat afecta, sobretot als adolescents i nens més grans (Bottoms i Goodman, 1994; Rogers, Josey i Davies, 2007). També, les dones tendeixen a creure més els testimonis dels infants i consideren més que els acusats són culpables, mentre que els homes no ho fan amb tanta freqüència (Castelli, Goodman i Guetti, 2005; McCauley i Parker, 2001; Rogers i Davies, 2007).

Respecte a la percepció que poden tenir els membres de jurat, estudis de metanàlisi han demostrat que aquells que van ser víctimes d'abús sexual infantil tendeixen a considerar més creïbles a les víctimes i presenten una major empatia cap a aquestes, considerant més culpables als acusats (Jones, 2019). Alhora, per una banda que l'acusat tingui antecedents penals previs, el seu nivell socioeconòmic, la seva raça, i per altra, l'autoritarisme del jurat, la seva confiança en el sistema de justícia i el seu sexe per als delictes sexuals, semblen influir en la decisió judicial que es prengui (Devine i Caughlin, 2014).

3.6. L'avaluació de l'infant víctima

L'abús sexual infantil no és un trastorn psicològic ni una condició clínica, no existint un conjunt de símptomes que permetin detectar-lo amb absoluta certesa i fiabilitat. Es tracta d'una experiència, d'una situació vital adversa, que el nen o nena afrontarà amb major o menor èxit en funció de múltiples variables,

relacionades amb si mateix i amb el seu desenvolupament, així com amb el suport familiar del qual disposi i amb els recursos socials que se li ofereixin.

L'avaluació de l'abús sexual infantil sol ser duta a terme per un equip multidisciplinari, principalment format per un psicòleg, un mèdic-pediatre i un treballador social, que avaluen els indicadors psicològics i físics, així com els factors de risc social, que s'han trobat sovint en aquestes víctimes (vegeu Pereda i Abad, 2013).

Els indicadors físics de l'abús sexual infantil són poc freqüents, extraordinàriament variables i, en molts casos, compatibles amb altres lesions no relacionades amb aquesta experiència, provocant que sigui molt difícil valorar aquests casos a partir de troballes físiques (Pereda, 2010a). Entre els indicadors psicològics destaquen la conducta sexualitzada o els comportaments erotitzats, especialment en nens i nenes preescolars, inapropiats per a l'estadi de desenvolupament en el qual es troba el menor; els símptomes depressius, principalment la tristesa i l'aïllament; o la simptomatologia posttraumàtica, que en nens sol manifestar-se en malsons, repetició del trauma a través del joc i els dibuixos, o conductes de hipervigilància i respostes exagerades de sobresalt (per a una revisió d'aquests indicadors psicològics, vegeu Pereda, 2009). Tot i així, aquests indicadors són inespecífics i tant poden trobar-se en infants que no han estat víctimes com no trobar-se en infants que sí ho han estat.

Així que, a part d'aquest informe inicial, l'objectiu principal és valorar la credibilitat de la declaració que aporta el menor a través de diverses tècniques els resultats de les quals han d'integrar-se entre si i relacionar-se amb la resta de la informació disponible, amb la finalitat d'obtenir una visió de conjunt que proporcioni les màximes garanties a la valoració (Jiménez i Martín, 2006).

Des dels estudis més clàssics en aquesta àrea, són molts els professionals que defensen que la declaració del menor és el millor indicador per a avaluar si l'abús sexual s'ha produït (Berliner i Conte, 1993; Conte, 1992). Aquesta afirmació es basa en les escasses falses acusacions que s'observen en aquests casos i en el fet que, quan es produeixen, solen ser o ideades per adults o interpretacions

errònies del relat del menor, més que una invenció deliberada d'aquest (Brown et al., 2001). Per exemple, Bala et al. (2007) van trobar que el percentatge de falsos relats d'abús sexual intencionals eren del 4%, en un 13% dels casos se sospitava que el relat no era cert i en un 27% no es va trobar suficient evidència per a valorar la credibilitat del relat aportat. Així doncs, es considera que quan un menor revela una situació de presumpte abús sexual, existeix una gran probabilitat que l'abús hagi ocorregut (Dammeyer, 1998), sent el risc de falsos negatius el que suposa un important problema en l'estimació de l'abús sexual infantil (Oates et al., 2000), és a dir, l'elevat nombre de casos que mai arriben a ser coneguts per les autoritats.

No obstant això, existeixen contextos de risc en els quals aquestes declaracions falses poden produir-se amb major freqüència, per exemple, els processos de divorci contenciós i amb disputes per la custòdia dels fills. Si bé aquesta realitat ha de tenir-se en compte i mantenir-nos alerta davant un cas d'aquest tipus, Faller (1991) proposa que el professional no oblidí que la revelació d'abús sexual en un context de divorci pot deure's a altres situacions molt allunyades d'una denúncia falsa. En primer lloc, és possible que el descobriment de l'abús sexual sigui la causa del divorci. També pot ser que hagi existit un abús crònic, que només ha emergit en el context del divorci. Aquesta revelació pot produir-se perquè fins a aquest moment el menor no ha volgut descobrir l'abús, per por de dissoldre la família, però també pot ocórrer que amb el divorci es vegi lliure de l'amenaça del abusador de causar-li mal si parla o, per contra, que temi quedar-se sol amb el progenitor abusador durant les visites. No pot obviar-se tampoc que pot ser que la dissolució de la parella hagi precipitat l'abús. En aquest sentit, un progenitor emocionalment danyat per la separació pot buscar suport emocional en el menor i la seva interacció pot adquirir progressivament una naturalesa sexualitzada. També és possible que un progenitor ressentit abusi sexualment del menor com a venjança contra la seva ex-parella. Una altra opció és que l'estrès del divorci produeixi una conducta més impulsiva en un adult potencialment abusador, que no hagués comès aquesta conducta en un entorn controlat. Totes aquestes són possibles situacions que cal valorar, més enllà de la relació ja coneguda entre divorci contenciós i falsa denúncia d'abús sexual.

La mateixa autora estableix que als Estats Units, la falsa denúncia intencional d'abús sexual correspon a prop d'un 5% de totes les denúncies per aquest delictes (Faller i DeVoe, 1995). Un percentatge similar troben Jones i McGraw (1987), qui situen les denúncies falses d'abús sexual infantil a Denver en el 8%, un 6% si la denúncia la realitzaven els pares i un 2% quan era realitzada pels propis menors. En el context europeu, les xifres són similars. L'estudi d'Anthony i Watkeys (1991) al Regne Unit, mostra un percentatge de falsa denúncia intencional en casos d'abús sexual del 8,5%.

Si es comparen aquestes xifres amb aquelles notificacions que es donen en contextos de divorci, s'observa que les falses denúncies intencionals continuen sent relativament baixes, si bé el risc és més elevat. En aquesta línia, l'estudi de Thoennes i Tjaden (1990) estableix que només un 2% del total de procediments de divorci presenten denúncies per abús sexual. D'aquests, un 50% dels casos revisats eren tècnicament creïbles, un 33% eren casos probablement falsos i en un 17% de les ocasions no es va poder determinar. Trocmé i Bala (2005), al Canadà, troben que les falses alegacions de maltractament infantil, incloent casos d'abús sexual, basades en relats intencionadament ficticis, se situen en el 4%, si bé en contextos de divorci ascendeixen fins al 12%. Lamentablement, no comptem amb informació relativa a Espanya que ens permeti saber si es dona el mateix patró o les xifres són diferents.

3.6.1. Validesa i credibilitat del testimoni

Tradicionalment, per a valorar la credibilitat d'una declaració, jutges i jutjats s'han basat en els criteris legals, la jurisprudència i els seus propis judicis de valor, si bé cada vegada han anat sorgint més tècniques científiques que s'han incorporat a aquesta valoració destacant els sistemes categorials d'anàlisi del contingut que deriven de l'entrevista (Amado, Arce i Fariña, 2015).

En l'entrevista d'avaluació de la credibilitat del testimoni, com a norma general, l'entrevistador ha de ser algú adequadament entrenat sense cap relació preexistent amb el menor i amb experiència en la valoració de menors víctimes d'abús sexual. Aquesta no és una entrevista terapèutica i, per tant, no ha de

realitzar-la un terapeuta sinó un expert forense. Tanmateix, la realització de l'entrevista ha de dur-se a terme al més aviat possible i gravar-se en vídeo per a examinar si realment s'ha fet de manera correcta, disposar d'un registre literal del que ha dit el menor i eximir-lo de ser sotmès a successius interrogatoris. L'acceptació d'aquesta prova preconstituïda és cada vegada més freqüent al nostre país i suposa un gran avanç en la protecció del menor davant la victimització secundària.

Així, la prova preconstituïda fa referència a l'enregistrament de la declaració del menor en el moment inicial de l'avaluació de la seva declaració i pot ser considerada com a prova vàlida dels fets jutjats. En l'Estat espanyol la validesa jurídica d'un testimoni gravat videogràficament com a prova preconstituïda ha estat reconeguda pel Tribunal Suprem, sempre que durant la mateixa tots els interessats (jutge, secretari judicial, fiscal, l'imputat i el seu defensa) hagin estat presents i s'hagi garantit la possibilitat de contradicció, és a dir, que hi hagi igualtat entre totes dues parts, que totes dues parts puguin tenir els mateixos drets de ser escoltats, que cap de les parts es trobi indefensa enfront de l'altra i que la prova es registri en un mitjà audiovisual. La Circular 3/2009 de la Fiscalia General de l'Estat defensa el seu ús per a salvaguardar el record del nen i per a evitar la victimització secundària del menor.

Cal tenir en compte que, en el nostre país, a més, el testimoni de la víctima, major o menor d'edat, ha de reunir una sèrie de condicions per a considerar-se de plena credibilitat com a prova de càrrec:

1. Absència d'incredibilitat subjectiva derivada de les prèvies relacions acusat-víctima que posin en relleu un possible mòbil de ressentiment, venjança o enemistat, que pot enterbolir la sinceritat del testimoni, generant un estat d'incertesa incompatible amb la formació d'una convicció inculpatòria assentada sobre bases fermes.

2. Versemblança de la declaració que ha de presentar algunes corroboracions perifèriques de caràcter objectiu, la qual cosa suposa que el propi fet de l'existència del delictes està recolzat en alguna dada afegida a la pura

manifestació subjectiva de la víctima, exigència que haurà de ponderar-se adequadament en delictes que no deixin altres proves o vestigis materials de la seva perpetració.

3. Persistència en la incriminació que ha de ser perllongada en el temps, reiteradament expressada i exposada sense ambigüitats ni contradiccions, la qual cosa significa que la declaració ha de ser concreta, precisa, narrant els fets amb les particularitats i detalls que qualsevol persona en les seves mateixes circumstàncies seria capaç de relatar, coherent i sense contradiccions, mantenint el relat la necessària connexió lògica entre les seves diferents parts i persistent en un sentit material i no merament formal, és a dir constant en allò substancial de les diverses declaracions.

Cal afegir, que l'entrevistador ha de disposar de tota aquella informació recollida en els arxius del cas, possibilitant una avaluació sistemàtica en una única entrevista, en la qual s'analitzin les contradiccions i omissions en la declaració del menor i es maximitzi la informació que aquest ens vagi donant. També ha de conèixer per endavant el nivell de desenvolupament emocional, lingüístic i cognitiu del nen, la qual cosa li permetrà adaptar-se a les seves capacitats. Finalment, ha de comptar amb informació proporcionada per persones pròximes al menor sobre com nomena aquest les parts del cos, els seus interessos i activitats, etc.

La importància del correcte ús del llenguatge durant l'entrevista forense és fonamental. L'entrevistador parlarà amb un nen i no amb un adult, per la qual cosa el seu llenguatge ha de ser l'adequat a l'estadi de desenvolupament i capacitat de comprensió del menor. S'han d'utilitzar frases i paraules curtes, construccions gramaticals simples i termes concrets. Els esdeveniments significatius per al nen (com el seu aniversari, les vacances d'estiu, entre altres) són preferibles als marcadors temporals establerts (fa un mes, al febrer, el dimarts). Alhora, han d'evitar-se les frases llargues, els subjuntius, els condicionals, les dobles negacions, les frases hipotètiques, l'argot legal o psicològic, les referències poc clares, les paraules el significat de les quals varia en funció del temps o espai, etc.

La durada de l'entrevista no ha d'establir-se per endavant, si bé ha de tenir-se en compte la capacitat del menor per a mantenir l'atenció com una variable rellevant a considerar, així com les seves necessitats més bàsiques (gana, son).

L'entrevista es donarà per finalitzada quan s'hagin explorat la hipòtesi principal i les alternatives, com es veu a la Taula 1. Sempre s'han d'explorar explicacions alternatives a l'abús sexual o es pot caure en un biaix de confirmació. Alhora, cal estar molt atents a no reforçar diferencialment al nen quan digui el que s'espera o el que es desitja escoltar.

Taula 1. Hipòtesis a valorar en l'avaluació de l'abús sexual infantil.

<i>Hipòtesi principal:</i>	H1. Les al·legacions contra l'acusat són vàlides.
<i>Hipòtesis alternatives:</i>	H2. El nen o la nena ha substituït al culpable per una altra persona.
	H3. El nen o la nena, per iniciativa pròpia o a causa de la influència d'altres persones, ha inventat al·legacions addicionals que són falses.
	H4. El nen o la nena ha estat orientat o pressionat perquè faci una al·legació completament falsa i així servir als interessos d'alguna altra persona.
	H5. El nen o la nena ha fet una al·legació falsa per motius personals o venjança, per a obtenir algun benefici o per a ajudar a una altra persona per voluntat pròpia.
	H5. El nen o la nena ha fantasiat i ha inventat les al·legacions, possiblement a causa de problemes d'índole psicològica.

3.6.2. El protocol NICHD

Existeixen múltiples protocols d'entrevista, creats en les últimes dècades, per ajudar als professionals a obtenir la màxima informació de les declaracions del menor, presumpta víctima d'abús sexual. Com a exemples, l'entrevista cognitiva (Geiselman et al., 1984), l'entrevista pas a pas (Yuille, 1993), o el procediment d'elaboració narrativa (Saywitz i Snyder, 1996), entre altres. Malgrat les diferències, existeix un consens generalitzat a defensar l'ús de les preguntes

obertes (*recall memory probes*) versus preguntes tancades o focalitzades (*recognition memory probes*), atès que les primeres faciliten l'obtenció d'informació més precisa i rigorosa del succés. Aquest resultat s'ha obtingut en estudis clàssics amb nens i nenes preescolars (Dale, Loftus i Rathbun, 1978), però també en escolars (Dent i Stephenson, 1979).

No obstant això, són molts els professionals que continuen usant preguntes tancades, fins i tot suggestives, en l'entrevista forense, per la qual cosa des del *National Institute of Child Health and Human Development* (NICHD) es va crear el protocol NICHD.

El protocol NICHD cobreix totes les fases de l'entrevista d'investigació i està dissenyat per a traslladar les recomanacions basades en l'evidència científica a guies operatives que permetin al professional obtenir una informació detallada i completa de l'entrevista en la investigació amb víctimes d'abús sexual. El protocol s'aplica en més de 14 països, entre ells Portugal, Suècia, Noruega, Finlàndia, Israel, el Canadà, els Estats Units d'Amèrica o el Japó, entre altres (la Rooy et al., 2015).

El NICHD és un protocol estructurat que inclou un ampli rang d'estratègies que, amb una sòlida base empírica, han demostrat potenciar el record. El protocol NICHD inclou una fase introductòria (i.e., l'establiment del rapport amb la presumpta víctima), pràctica amb el menor en record lliure (e.g., 'Explica'm les darreres vacances d'estiu'), informació sobre les normes bàsiques de l'entrevista (e.g., 'Si no saps la resposta a alguna pregunta, pots dir que no ho saps') i, posteriorment, preguntes obertes sobre el succés (e.g., 'Explica'm perquè has vingut a parlar amb mi', 'I què va ocórrer després?'). Pot consultar-se el treball d'Orbach et al. (2000) per a una detallada descripció del protocol.

El protocol NICHD compta amb una robusta base teòrica d'estudis que ratifiquen les seves excel·lents propietats per a obtenir declaracions extenses i detallades, la qual cosa facilita avaluar la credibilitat d'aquestes (vegeu la revisió de Lamb et al., 2007), fins i tot en nens i nenes preescolars (Gagnon i Cyr, 2017). El metanàlisi de Benia et al. (2015) ha confirmat els beneficis del protocol NICHD

en casos d'abús sexual, si bé la seva aplicació a preescolars no sembla incrementar substancialment la informació obtinguda. Treballs com el de Hershkowitz et al. (2007) mostren que perits experimentats obtenen resultats més precisos i rigorosos quan usen el protocol NICHD (59,5%) que quan només es basen en la seva perícia com a entrevistadors forenses (29,6%). Els autors defensen que el protocol NICHD permet obtenir declaracions de major qualitat, atès que ajuda al professional a respectar les normes anteriorment comentades i que, si bé l'expert pot conèixer, no sempre segueix durant l'entrevista. El protocol s'ha aplicat també a nens i nenes amb discapacitat intel·lectual, demostrant la seva utilitat en aquest col·lectiu (Brown, Lewis i Lamb, 2015).

3.6.3. El protocol SVA

El *Statement Validity Assessment* (SVA) o Sistema d'Anàlisi de la Validesa de les declaracions és la tècnica més utilitzada per a avaluar la veracitat de les declaracions verbals d'una presumpta víctima d'abús sexual (Vrij, 2000). Tanmateix, existeixen importants crítiques respecte al seu ús i algunes revisions conclouen que no és un instrument prou precís com per a ser presentat en els jutjats com a evidència científica, encara que ha de reconèixer-se la seva utilitat en la recerca policial (Vrij, 2005). Sigui com sigui, es tracta de l'instrument més usat, sobre el qual existeix més evidència empírica i, dins de les seves limitacions, que tot professional ha de conèixer, el que més ens acosta a una anàlisi objectiva de la declaració del menor presumpta víctima d'abús sexual.

L'any 1950, Udo Undeutsch va realitzar la primera descripció del SVA (vegeu, Undeutsch, 1989) i, posteriorment, es va modificar fins a arribar a la seva forma actual per Steller i Köhnken (1989) i Raskin i Esplin (1991).

El SVA està format per tres components mútuament dependents: (a) Una entrevista estructurada amb la víctima, que pot seguir les indicacions de la NICHD o de qualsevol altre protocol d'entrevista que hagi demostrat la seva validesa en víctimes d'abús sexual; (b) un llistat de criteris que avaluen el contingut de la declaració de la persona, el Criteria Based Content Analysis (CBCA) o Anàlisi del Contingut Basat en Criteris; (c) la integració del CBCA amb

la informació derivada d'un set de preguntes denominat Llistat de Criteris de Validesa, en el qual es combina la informació extreta de l'anàlisi del contingut de la declaració de la víctima amb una altra informació rellevant del cas i amb la informació obtinguda a partir de l'exploració de l'entrevista o entrevistes prèviament realitzades (Horowitz, 1991).

Si bé el SVA es va crear perquè tots els seus components siguin usats quan s'avaluïn les declaracions d'un menor presumpta víctima d'abús sexual, el CBCA ha estat considerat el component més important (Steller i Köhnken, 1989) i sovint s'utilitza de manera independent (vegeu Ruby i Brigham, 1997). Lamentablement, la falta de formació ha donat lloc, a vegades, a reduir el SVA a una aplicació criterial del CBCA, la qual cosa està lluny del procediment plantejat des dels seus orígens, atès que un dels components més importants del SVA és la rigorosa generació d'hipòtesi, és a dir, la indagació exhaustiva de les possibles fonts o orígens de la declaració (Köhnken, Manzanero i Scott, 2015).

4. Hipòtesis

Partint de l'anàlisi dels estudis i treballs anteriors publicats sobre aquest tema s'hipotetitza que a) les característiques de les víctimes, dels victimaris i dels abusos descrits en les sentències analitzades seguiran la línia d'estudis previs (Pereda i Forns, 2007; Pereda et al., 2016); b) la major part de denunciants seran adults vinculats amb les víctimes, principalment del seu entorn familiar, i no les pròpies víctimes menors d'edat (Alaggia et al., 2017; Pereda et al., 2015); c) l'ús de la declaració de la víctima com a prova preconstituïda serà minoritari (Save the Children, 2017); d) la doctrina jurisprudencial en relació a la credibilitat de la declaració de la víctima s'haurà aplicat en la majoria de casos (Amado et al., 2015); e) les condemnes seran lleus, constituint-se la majoria d'aquestes en un període baix d'anys a la presó i prescindint de la indemnització a la víctima (Felson i Pare, 2008; Jülich, 2006).

5. Metodologia

En el següent apartat, es presenta la metodologia i el pla de treball en funció dels objectius de l'estudi.

5.1 Mostra

S'han analitzat 49 sentències de procediments penals seguits per abusos i agressions sexuals infantils a les 5 Audiències Provincials de Catalunya dictades entre el mes d'abril del 2017 i el març de 2020, si bé no totes les sentències són fermes, especialment les més recents. Les sentències han estat extretes de base de Dades de Dret (El Derecho-Lefebvre) i han estat escollides de forma aleatòria pel mateix buscador de la base de dades.

5.2 Instruments

S'ha creat un instrument *ad hoc* per a donar resposta als objectius de l'estudi que permetés obtenir informació de les sentències avaluades. Posteriorment, s'han categoritzat les dades, mitjançant un procediment d'avaluació interjutges entre les quatre investigadores de l'equip de treball.

5.3 Procediment

El desenvolupament de la recerca s'ha organitzat en dues parts: una fase de disseny i una fase d'execució, que conforma l'objectiu principal del projecte que es presenta.

5.3.1 Fase de disseny

Aquesta fase ha suposat els següents passos:

Pas 1. Reunió de l'equip GReVIA i l'Associació El Mundo de los ASI

El dia 3 de febrer de 2020 es va convocar una reunió inicial amb les persones participants del GReVIA i l'Associació El Mundo de los ASI per establir les pautes de treball del projecte de recerca.

Pas 2. Revisió bibliogràfica i actualització

S'ha procedit a realitzar una revisió bibliogràfica exhaustiva sobre els estudis centrats en credibilitat dels delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual amb víctimes menors d'edat a través de les diferents revistes científiques. S'han acordat les variables d'interès a extreure de les sentències en funció de l'anàlisi de la literatura: variables de la víctima (gènere, edat, ètnia, diversitat funcional, entre d'altres), variables de l'abusador (gènere, edat, ètnia, relació amb la víctima, entre d'altres), variables dels abusos sexuals (periodicitat, tipus de conductes, entre d'altres), variables de la denúncia (temps entre els abusos i la denúncia, denunciant, existència de prova preconstituïda) i la credibilitat o no atribuïda al relat de la víctima, amb la sentència, condemnatòria o no.

Pas 3. Obtenció dels permisos i convenis necessaris

Donat que la recerca no suposa la implicació d'éssers humans ni animals per a la seva realització, no ha estat necessari sol·licitar permís al Comitè Ètic de la Universitat de Barcelona.

5.3.2 Fase d'execució

Pas 4. Recollida de dades jurídiques

L'advocada de l'Associació El Mundo de los ASI ha procedit a recollir la informació necessària des de Bases de Dades Jurídiques de sentències dictades en procediments penals d'abusos i agressions sexuals infantils en Audiències Provincials. En tot moment, s'ha respectat el dret a la confidencialitat, complint la legislació nacional vigent sobre protecció de dades.

Pas 5. Anàlisi de dades

Finalitzada la recollida d'informació, un membre de l'Associació El Mundo de los ASI ha enregistrat la informació de les variables objecte d'anàlisi extretes de les

sentències incloses en l'estudi al programa SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) versió 21, per a la seva anàlisi estadística. S'ha realitzat un control de qualitat de la base de dades, seleccionant un 10% del total de sentències i verificant la correcció de les dades. S'han aplicat estadístics descriptius.

Pas 6. Informe preliminar de seguiment

Als 6 mesos de la concessió de la beca, es va presentar un informe preliminar de seguiment per analitzar la consecució dels objectius.

Pas 7. Informe final i conclusions

La presentació de l'informe final dels resultats i conclusions de l'estudi i l'assoliment dels objectius inicials s'ha endarrerit a l'abril de 2020, degut a l'estat d'alarma derivat de la pandèmia per SARS-CoV-2.

Pas 8. Divulgació de resultats

Una vegada finalitzada la recerca i entregat el present informe amb les principals conclusions, es procedirà a la seva difusió a partir de la redacció d'articles científics i la participació en diferents congressos d'àmbit nacional i internacional.

5.3.3 Cronograma

S'ha respectat el pla de treball temporalitzat, des de la data d'atorgament de l'ajut fins a la data màxima prevista per al lliurament de l'informe de resultats, si bé l'estat d'alarma degut a la pandèmia per SARS-CoV-2, va endarrerir les tasques en uns mesos.

5.3.4 Equip de recerca

L'equip de recerca ha estat configurat per: a) les autores del projecte que es presenta, que s'han encarregat del plantejament, el disseny, la planificació i l'execució de les tasques plantejades; b) una investigadora col·laboradora que ha participat en la introducció de dades i altres tasques vinculades amb el desenvolupament de la recerca.

6. Resultats

La majoria de sentències analitzades són de l'any 2019, com es veu als resultats de la Taula 2.

Taula 2. Any de les sentències.

Any Sentència	<i>n</i>	%
2017	3	6,12
2018	13	26,53
2019	27	55,10
2020	6	12,24
Total	49	100

I pertanyen a l'Audiència Provincial de Barcelona, com mostra la Taula 3.

Taula 3. Audiències Provincials de les sentències.

Audiència Provincial	<i>n</i>	%
Barcelona	26	53,06
Tarragona	9	18,37
Lleida	10	20,41
Girona	4	8,16
Total	49	100

6.1 Característiques de les víctimes

La majoria de víctimes recollides a les sentències són de gènere femení ($n= 44$; 89,8%). Quatre casos eren de gènere masculí (8,16%) i en una sentència les víctimes eren un noi i una noia (2,04%).

No consta la nacionalitat de la majoria dels casos analitzats ($n= 34$; 69,39%). En 8 sentències la víctima era espanyola (16,33%) i en 7 casos estrangera (14,29%).

En un cas, la sentència informa que la víctima presentava diversitat funcional (2,04%). Alhora, quatre casos eren menors tutelats per l'Administració (8,16%).

6.2 Característiques del denunciant

La majoria de casos van ser denunciats per la mare ($n= 16$; 32,65%) o pare i mare ($n= 13$; 26,53%) de la víctima.

Taula 4. Relació entre denunciant i supervivent.

Relació Denunciant-Supervivent	<i>n</i>	%
Ella mateixa	3	6,12
Ella mateixa amb pares	6	12,24
Pare i mare	13	26,53
Mare	16	32,65
DGAIA	2	4,08
Policia	1	2,04
Veïns	2	4,08
No consta	6	12,24
Total	49	100,00

Així, la majoria de denunciants eren majors d'edat ($n= 32$; 65,31%), si bé en 6 casos (12,24%) els denunciants eren menors d'edat. En 11 casos (22,45%) no consta aquesta informació a la sentència. Alhora, la majoria de denunciants eren dones ($n= 27$; 67,50%), seguides per homes i dones junts ($n= 13$; 32,50%). En 9 casos no constava aquesta informació dels denunciants (22,50%).

6.3 Característiques del victimari

L'extensa majoria de victimaris eren majors d'edat ($n= 47$; 95,92%). En un cas van ser majors i menors d'edat (2,04%) i en un altre cas no consta l'edat del victimari (2,04%).

Respecte al gènere del victimari, l'extensa majoria van ser homes ($n= 47$; 95,92%). En un cas va ser una dona (2,04%) i en un altre cas home i dona (2,04%).

La nacionalitat del victimari no consta en 22 casos (44,90%). En 16 casos la nacionalitat era estrangera (32,65%) i en 11 casos espanyola (22,45%).

La relació entre victimari i víctima/supervivent es mostra a la Taula 5.

Taula 5. Relació entre victimari supervivent.

Relació Victimari-Supervivent	<i>n</i>	%
Figura paterna	9	18,37
Familiar	13	26,53
Parella/amistat	3	6,12
Cuidador	2	4,08
Entrenador/Monitor	2	4,08
Veí	3	6,12
Conegut	13	26,53
Desconegut	4	8,16
Total	49	100,00

6.4 Característiques dels abusos

En la major part dels casos els abusos sexuals es van portar a terme més d'una vegada ($n= 29$; 59,18%). En 20 casos els abusos es van portar a terme en una única ocasió (40,82%).

La majoria de delictes van ser abusos sexuals ($n= 34$; 69,39%). En 14 casos va haver agressió sexual ($n= 14$; 28,57%). En un cas no consta aquesta informació (2,04%).

La majoria dels abusos van ser amb contacte físic ($n= 39$; 79,59%). En 10 casos van ser amb i sense contacte físic (20,41%). En 16 casos va haver violació

(32,65%) i en 3 casos intent de violació (6,12%). En 30 casos no consta violació (61,22%).

En 8 casos la víctima va patir més d'una forma de maltractament (16,33%). En 4 casos no consta aquesta informació (8,16%).

6.5 Característiques del cas

En 28 casos no va haver agreujants en el cas (57,14%). En 14 casos va haver prevaliment (28,57%) i en 1 cas per l'edat de la víctima (2,04%). En 6 casos no consta aquesta informació (12,24%). En la majoria de casos es va creure a la víctima ($n= 35$; 71,43%).

Taula 6. Credibilitat de la víctima.

Credibilitat	<i>n</i>	%
Total	35	71,43
<i>In dubio pro reo</i>	4	8,16
Nul·la	6	12,24
No hi ha declaració/acusació	3	6,12
No consta	1	2,04
Total	49	100,00

En la major part dels casos no es va activar el Protocol Marc d'Actuacions Contra el Maltractament a Infants i Adolescents de Catalunya (2017) ($n= 35$; 71,43%). En 6 casos sí es va activar el protocol (12,24%). En 8 casos no consta aquesta informació (16,33%).

Es va fer prova preconstituïda en més de la meitat dels casos ($n= 26$; 53,06%), si bé en 21 casos no es va fer (42,86%). No consten dades en 2 casos (4,08%).

L'informe pericial el va fer un organisme públic en la gran majoria dels casos ($n= 41$; 83,67%). En 2 casos es va fer un informe privat (4,08%). En 4 casos no es va fer cap informe (8,16%). No consta informació sobre aquest tema en 2 casos (4,08%). En 37 casos consta informe de credibilitat (75,51%). No es va fer

informe en 9 casos (18,37%). No consta informació en 3 casos (6,12%). En 26 casos no va haver acusació particular (53,06%), mentre que en 22 casos sí (44,90%). En un cas no consta aquesta informació (2,04%). No va haver implicació de l'hospital de referència en 37 casos (75,51%). En 8 casos sí consta la participació de l'hospital de referència (16,33%). En 4 casos no consta aquesta informació (8,16%). Respecte a l'aplicació de la doctrina jurisprudencial sobre la credibilitat de la víctima, en la majoria de casos es van aplicar els criteris de persistència en la incriminació ($n= 39$; 79,59%), la verosimilitud del testimoni ($n= 41$; 83,67%) i absència d'incredibilitat subjectiva ($n= 37$; 75,51%). La Taula 7 mostra els resultats d'aquesta aplicació.

Taula 7. Aplicació de la doctrina jurisprudencial sobre la credibilitat de la víctima.

Aplicació de la doctrina jurisprudencial sobre credibilitat	<i>n</i>	%
Persistència en la incriminació	Sí	35 71,43
	No	· 8,16
	No es valora	! 12,24
	No consta	· 8,16
	Total	49 100,00
Verosimilitud del testimoni	Sí	33 67,35
	No	! 16,33
	No es valora	! 12,24
	No consta	: 4,08
	Total	49 100,00
Absència d'incredibilitat subjectiva	Sí	37 75,51
	No	! 0,00
	No es valora	! 16,33
	No consta	· 8,16
	Total	49 100,00

En la majoria de casos va haver condemna ($n= 37$; 75,51%) i presó ($n= 37$; 75,51%). En 12 casos va haver absolució (24,49%). El temps de condemna es pot veure a la Taula 8.

Taula 8. Temps de condemna per intervals.

Temps Condemna	<i>n</i>	%
12 - 23 mesos	2	4,08
2 anys - 4 anys	12	24,49
5 anys - 10 anys	13	26,53
Més de 10 anys	10	20,41
No consta	12	24,49
Total	49	100,00

En la majoria de casos es va indemnitzar a la víctima ($n= 30$; 61,22%). En 7 casos no se la va indemnitzar (14,29%) i en 12 casos no consta informació (24,49%). Respecte als atenuants, com mostra la Taula 9, en la majoria de casos no es van tenir en compte ($n= 27$; 55,10%).

Taula 9. Atenuants en les condemnes.

Atenuants	<i>n</i>	%
Atenuant de reparació del dany (21.5)	4	8,16
Atenuant analògica d'alteració psíquica	1	2,04
Atenuant de reparació del dany (21.5) i atenuant de confessió (21.4)	1	2,04
Atenuant analògica d'embriaguesa i reparació del dany (21.5)	1	2,04
Dilacions indegudes	2	4,08
No	27	55,10
No consta	13	26,53
Total	49	100,00

7. Discussió

L'objecte de la recerca ha estat l'avaluació de la credibilitat de les víctimes-supervivents dins del sistema jurídic a Catalunya a partir de l'anàlisi de les variables obtingudes de les sentències d'abús sexual infantil entre els anys 2017 i 2020. Els resultats són limitats i s'han obtingut de només 49 sentències, evidenciant que no tots els casos que es produeixen arriben al sistema de justícia, perquè els estudis de revisió indiquen que 1 de cada 5 persones ha patit abús sexual en la seva infància i/o adolescència en el nostre país (Pereda, 2016).

En primer lloc, els resultats obtinguts a partir de les sentències analitzades confirmen la **primera hipòtesi** plantejada i són coherents amb altres estudis portats a terme al nostre país (Pereda i Forns, 2007; Pereda et al., 2016). S'observa que la major part de casos que arriben al sistema de justícia són de víctimes de gènere femení, sense diversitat funcional i no tutelades per l'Administració. En quant als victimaris, aquests són homes, majors d'edat i de l'entorn proper de les víctimes, com ja s'ha vist en estudis previs nacionals (Pereda et al., 2015) i internacionals (Finkelhor, 2007). En darrer lloc, els abusos denunciats es donaven amb freqüència i comportaven conductes greus, amb contacte físic i amb un percentatge important de violació.

Així, la major part de les causes de les víctimes són nenes i, per tant, s'observa una desigualtat en relació als nens víctimes d'abús sexual infantil, atès que estan més invisibilitzats (Romano i De Luca, 2001). D'acord amb la literatura científica, aquesta situació té a veure amb l'arrelament de les creences de l'imaginari social envers la virilitat masculina i la falta de defensa davant l'abús sexual, com també al qüestionament de la identitat sexual, atès que els nens es mostren reticents a revelar el fet traumàtic (Alaggia, 2005).

A més, els resultats mostren que només en un dels casos la víctima-supervivent presentava diversitat funcional, tot i que els estudis indiquen que la prevalença de l'abús sexual infantil és molt superior en les nenes i nens que presenten aquesta problemàtica (Recio et al., 2013). Només hi ha un cas en sentència, en

els quatre anys avaluats, amb diversitat funcional posant de relleu la falta de protecció d'aquest col·lectiu de víctimes.

Altrament, les dades indiquen que la majoria de les persones denunciades són homes majors d'edat, però per una banda, s'observa que arriba un baix percentatge de casos on el victimari és menor d'edat quan estudis previs mostren que l'11,9% dels victimaris tenen menys de 20 anys (Save the Children, 2017). Per altra banda, estudis d'àmbit nacional han establert que el 13,9% dels victimaris són dones mentre que el 86,6% són homes (López, 1994). Aquestes dades indiquen la més que probable influència de l'arrelament de mites i falses creences respecte a víctimes i victimaris, tant pel sistema judicial com psicosocial.

Pel que fa a la relació entre el victimari i víctima, les dades certifiquen que els perpetradors són de l'entorn familiar o de confiança. D'acord amb González i Costa (2001), aquest indicador mostra la importància de la prevenció primària a la ciutadania en general per donar eines a la infància i adolescència, cosa que ajuda a evitar, aturar o, fins i tot, a demanar ajuda just després del succés. Encara més, es recomana la realització de programes específics de prevenció secundària en l'àmbit escolar, atès que allí és on es troba la població diana d'alt risc. A més, l'estudi de les sentències avala la freqüència continuada de l'abús i, en aquest sentit, es demostra que la revelació de l'abús presenta dificultats, si no es donen les eines adequades per demanar ajuda i revelar l'experiència traumàtica. En conseqüència, és essencial aplicar també la prevenció terciària per ensenyar eines a les víctimes perquè, d'aquesta manera, s'empoderin i es redueixi la gravetat de les seqüeles i, sobretot, minvi la possibilitat de l'acumulació d'altres tipus de maltractaments i agressions sexuals.

La tipologia de l'abús sexual que s'ha trobat en l'anàlisi portat a terme ens indica que no arriben a sentència els casos on les víctimes revelen un abús sexual sense contacte físic. En canvi, les investigacions científiques avalen l'espectre de la tipologia del delictes sexual, que inclou conductes amb contacte físic i sense contacte físic (Pereda, 2010b). El sistema ha de protegir a la infància i adolescència de tot el ventall de formes de violència sexual, i no ha d'haver-hi

greuges quan les víctimes revelen casos d'abús sexual infantil sense contacte físic.

Cal fer una especial referència als delictes sexuals denunciats, atès que la majoria de casos de les sentències s'encabeix dins de l'abús sexual, és a dir, s'efectuen sense utilitzar la violència ni donar consentiment explícit. En aquest sentit, no s'ha d'oblidar l'abús de poder que exerceix el victimari i, d'altra banda, convé destacar que la víctima no pot donar el seu consentiment, a causa de la protecció de la indemnitat sexual en relació amb l'edat. Els estudis indiquen que es donen en menor grau agressions sexuals amb violència, així que és primordial entendre la dinàmica de l'abús, que posa en relleu la manca d'indicadors físics visibles (Echeburúa i de Corral, 2006).

Amb relació al plantejament d'Hébert, Langevin i Oussaïd (2018), l'abús sexual infantil provoca per si sol, un impacte psicosocial i físic en les víctimes i supervivents i, una de les conseqüències d'aquest delicte és l'adversitat acumulada que provoca almenys una interacció entre dues o més experiències traumàtiques de violència. En base a les dades extretes de les sentències, s'observa la falta de casos d'acumulació de violència, o polivictimització, quan els estudis mostren que un important nombre de víctimes pateixen altres formes de maltractament infantil a Catalunya (Pereda et al., 2016).

Respecte a les característiques del cas, un nombre significatiu de delictes són subtipus agreujats. L'agravació específica de l'article 183.4.d) és la més aplicada: "Quan, per a l'execució del delicte, el responsable s'hagi prevalgut d'una relació de superioritat o parentesc, per ser ascendent, o germà, per naturalesa o adopció, o afins, amb la víctima".

Aquesta agravació específica ve indicada per la Directiva 2011/93/UE del Parlament Europeu i del Consell de 13 de desembre de 2011 relativa a la lluita contra els abusos sexuals i l'explotació sexual dels menors i la pornografia infantil i per la que se substitueix la Decisió marc 2004/68/JAI del Consell. Article 3 apartat 5:

"5. Realitzar actes de caràcter sexual amb un menor

i) abusant d'una posició de reconeguda confiança, autoritat o influència sobre el menor, es castigarà amb penes privatives de llibertat d'una durada màxima d'almenys 8 anys si el menor no ha arribat a l'edat de consentiment sexual i, d'almenys tres anys si el menor ha arribat a aquesta edat, o”.

D'altra banda, la majoria de casos analitzats mostren famílies protectores, on van ser la mare o el pare i la mare junts els que van denunciar els fets. Per tant, aquestes dades recolzen la **segona hipòtesi** exposada i segueixen la línia de les investigacions prèvies (Pereda et al., 2015; Priebe i Svedin, 2008; Tamarit et al., 2015), demostrant que no són les víctimes menors d'edat les que acostumen a denunciar l'abús, sinó els adults del seu entorn familiar.

També cal assenyalar que la major part de casos van presentar un informe pericial fet per un organisme públic, juntament amb la prova preconstituïda.

En relació a l'ús de la prova preconstituïda, l'anàlisi de les sentències mostra que aquesta es va fer servir en més de la meitat dels casos, contràriament al que s'havia plantejat en la **tercera hipòtesi**. D'aquest fet es desprèn que, en el procés judicial, s'estan començant a utilitzar procediments més respectuosos amb la víctima per evitar la victimització secundària i preservar el testimoni d'aquesta.

Les dades ens indiquen que una vegada arriben els casos denunciats amb sentència, la credibilitat de la víctima augmenta. Ara bé, segons l'informe de Save the Children (2018) d'ençà que se sospita un cas d'abús sexual infantil i s'inicia el procés de valoració i denúncia, el recorregut que realitzen les víctimes i la persona de confiança adulta que l'acompanya dins del procés legal i psicossocial dura més tres anys i, malauradament, es repeteix la valoració del testimoni quatre vegades de mitjana. D'aquesta manera, no s'aplica la prova preconstituïda en el primer moment de la denúncia, revictimitzant a la víctima amb entrevistes repetides amb interlocutors diferents.

Val la pena dir que la gran majoria dels informes pericials que avalen la credibilitat en les sentències analitzades són públics i, per tant, els jutjats tenen

en compte predominantment els informes del sistema públic. Altrament, les dades de la nostra investigació indiquen que la major part dels casos no s'han activat protocols d'actuació, mentre que la literatura científica assenyala que les taxes de denúncies dels casos són baixes. En conseqüència, és fonamental conèixer la tipologia de la revelació per detectar millor la victimització sexual infantil (Stiller i Hellmann, 2017) i, per tant, cal formar als professionals en els protocols existents per tal d'activar-los de manera adequada davant una sospita. Tanmateix, es recomana una capacitat específica dels equips psicosocials per la realització d'informes pericials efectius amb l'aplicació de la prova preconstituïda a l'inici de la denúncia i, així, minvar els elevats casos sobreseguts per falta de proves que provoquen una victimització secundària. Les dades desprenen que una vegada s'ha condemnat el victimari, no existeix un patró paritari envers la indemnització.

L'estudi de Tamarit (2017), sobre la valoració judicial de l'impacte del delictes en la víctima en casos d'abús sexual infantil, ha constatat que constitueix una pràctica generalitzada en els tribunals espanyols la imposició d'indemnitzacions per concepte de dany moral, bé sigui per la seva desvinculació de la concurrència d'un dany psíquic diagnosticat o sota el pressupost que una tal indemnització compensa, almenys parcialment, els efectes psíquics que es presumeixen en tot abús sexual infantil. Això és coherent amb la tendència a augmentar les assignacions en els casos en què es pot acreditar l'abast de l'impacte.

En relació a les costes de l'advocat i procurador de la víctima, hi ha gran divergència entre les sentències. El fet que hi hagi sentència condemnatòria no assegura a la víctima es pugui reemborsar els honoraris. S'ha de tenir en compte que la funció de l'advocat o advocada de la víctima de delictes de naturalesa sexual va més enllà molt sovint de la mera actuació en el procediment: la càrrega emocional és alta per al professional, la víctima-supervivent requereix d'un acompanyament constant tant per part del professional com dels seus terapeutes durant tot el procediment.

Respecte a l'aplicació de la doctrina jurisprudencial sobre credibilitat de la víctima, les sentències estudiades confirmen la **quarta hipòtesi**. Així doncs, en

la majoria de casos es va tenir en compte els paràmetres de la doctrina jurisprudencial, és a dir, la persistència en la incriminació, la verosimilitud del testimoni i l'absència d'incredibilitat subjectiva. Com s'exposa a la següent sentència, per a la nostra doctrina es tracta de paràmetres i no de condicions objectives de validesa. Per tant, encara que en l'anàlisi no es conclou la valoració positiva de tots tres paràmetres això no vol dir que s'hagi de desacreditar el testimoni de la víctima.

La sentència número 119/2019 de 6-3-2019 del Tribunal Suprem de la qual en fou ponent l'Il·lm Sr. Vicente Magro Servet descriu l'actualitat de la doctrina jurisprudencial del Tribunal. A la sentència es planteja què passa en aquells supòsits que la declaració de la víctima és contradictòria amb la de l'acusat o testimonis quan és l'única prova per tal que el Tribunal prengui la seva decisió sobre si és suficient per enervar la presumpció d'innocència. I, especifica, que és un supòsit que sol passar en casos de violència de gènere o d'abusos sexuals.

Aleshores abans d'entrar a fer anàlisi sobre els criteris de valoració fixa uns criteris bàsics:

1. La declaració de la víctima és prova directa i de càrrec tant pel Tribunal Constitucional com pel Tribunal Suprem.
2. L'existència de declaració de la víctima no és per se prova de càrrec suficient, sinó que està sotmesa a la valoració del Tribunal sentenciador.
3. Les declaracions de la víctima no són totalment assimilables a les d'un tercer i requereixen criteris de raonabilitat que tinguin en compte la naturalesa de la prova.
4. Les declaracions de la víctima o perjudicat tenen valor de prova testifical, sempre i quan es practiquin amb les preceptives garanties i són hàbils en sí mateixes per desvirtuar la presumpció constitucional d'innocència.

5. Quan és l'única prova de càrrec existent exigeix una cuidada i prudent valoració pel tribunal sentenciador que haurà de ponderar la credibilitat en relació amb tots els factors subjectius i objectius que concorren a la causa (i fa referència a les sentències de 29-4-97 i del 29-4-99).
6. La situació límit de risc pel dret constitucional de presumpció d'innocència es produeix quan l'única prova de càrrec és la declaració de la suposada víctima del delictes i el risc es fa extrem si la suposada víctima és qui inicia el procés i s'accentua, exposa, si exerceix l'acusació.

I un cop fixats aquests criteris passa a especificar que per fonamentar una sentència condemnatòria en l'única prova de declaració de la víctima és necessari que el tribunal valori expressament la comprovació de la concurrència de les notes o requisits:

“1r. Absència d'incredibilitat subjectiva derivada de les relacions acusador/acusat que poguessin concloure a la deducció de l'existència d'un mòbil de ressentiment, enemistat, venjança, enfrontament, interès o de qualsevol índole que privi a la declaració de l'aptitud necessària per generar certesa.

2n. Versemblança, és a dir, constatació de la concurrència de corroboracions perifèriques de caràcter objectiu, que avalin el que no és pròpiament un testimoni –declaració de coneixement prestada per una persona aliena al procés- sinó una declaració de part, en quant la víctima pot personar-se com a part acusadora particular o perjudicada civilment en el procediment (arts. 109 i 110 de la LEcrim.) en definitiva és fonamental la constatació objectiva de l'existència del fet.

3r. Persistència en la incriminació: aquesta ha de ser perllongada en el temps, plural, sense ambigüitats ni contradiccions ja que essent l'única prova enfrontada amb la negativa de l'acusat, que proclama la seva innocència, pràcticament l'única possibilitat d'evitar la indefensió d'aquest és permetre'l que qüestionari eficaçment la declaració, posant de relleu aquelles contradiccions que assenyalin la seva inveracitat (SSTS 28-9-88, 26-3 i 5-6-92, 8-11-94, 11-10-95, 13-4-96)”.

A continuació determina que:

- Els elements no són requisits que han d'aparèixer tots tres i units per tal de donar credibilitat a la testifical de la víctima.
- I fent menció de la sentència del 19-3-2003 assenyala que, quan es comet un delictes en què apareixen enemistats autor o víctima, aquest pot ser versemblant de totes maneres. I que, per tant, "la concurrència de circumstància de ressentiment, venjança o qualsevol altre motiu ètic i moralment inadmissible es només una crida d'atenció per realitzar un filtre cuidadós de les seves declaracions, no podent-se descartar aquelles, que tot i tenir aquestes característiques tenen solidesa, fermesa i veracitat objectiva".

Aquesta matisació llegint el primer paràmetre ens fa concloure que el Tribunal Suprem diferencia que la víctima tingui envers l'acusat uns sentiments o emocions que no invaliden el seu testimoni mentre que si els sentiments o emocions són el motor de la denúncia aleshores no es satisfaria el primer criteri.

Alhora, la sentència del Tribunal Suprem (Penal), secció 1^a, S 12-12-2018, n° 636/2018, rec. 3073/2017 en el fonament de Dret Segon estableix que: "Per tant, la deficiència d'un dels paràmetres no invalida la declaració i pot compensar-se amb un reforçament de l'altre, però quan la declaració constitueix l'única prova de càrrec, una deficiència superació dels tres paràmetres de contrast impedeix que la declaració inculpatòria pugui ser apta per sí mateixa per a desvirtuar la presumpció d'innocència".

De l'anàlisi de totes les sentències trobem que l'aplicació de la doctrina varia en funció de quina Audiència sigui la que tenim davant i que, fins i tot, dins l'Audiència varia en funció de la Secció:

A.Sentències dictades per l'Audiència Provincial de Barcelona

Les sentències dictades per l'Audiència Provincial de Barcelona són, en general, molt sistemàtiques a l'hora de valorar els tres criteris i es valoren cada un dels paràmetres.

B.Sentències dictades per l'Audiència Provincial de Tarragona

Les sentències dictades per l'Audiència Provincial de Tarragona varien però, en general, apliquen la doctrina i valoren els paràmetres.

No obstant, hi ha sentències de l'Audiència Provincial de Tarragona que per valorar si pot atribuir valor probatori a la informació testifical, en comptes de basar-se en la doctrina tradicional dels tres paràmetres utilitza el concepte de fiabilitat de la informació per identificar l'estàndard de suficiència de la informació aportada pel testimoni.

Sentència de l'Audiència Provincial de Tarragona, sec. 4^a, S 19-07-2019, número 302/2019, rec. 3/2019

“Y creemos que la diferencia no es retórica. La atribución de valor probatorio reconstructivo a la información testifical no debe venir determinada solo por lo creíble que resulte el testigo sino por lo fiable que resulte aquella. Es, precisamente, el concepto de fiabilidad de la información, como calidad epistémica, el que utiliza el Tribunal Europeo de Derechos Humanos -vid. STEDH Al-Khawaja y Tahery c. Reino Unido, de 15 de diciembre de 2011- para identificar el estándar de suficiencia de la información aportada por el testigo fuera del proceso y en condiciones no contradictorias para enervar la presunción de inocencia. En términos epistémicos resulta mucho más consecuente con las exigencias cognitivo- materiales derivadas del principio de presunción de inocencia poner el acento en la fiabilidad de la información transmitida más que en la credibilidad del testigo, como juicio de valor personal -STC 75/2013, de 8 de abril (EDJ 2013/38223).”

La següent Taula 10 resumeix les sentències analitzades de l'Audiència Provincial de Tarragona.

Taula 10. Sentències dictades per l'Audiència Provincial de Tarragona.

Número	Sentència	Secció	Aplica paràmetres	No aplica paràmetres
27	30-3-2020 Nº 93/2020	2 ^a		X

28	30-3-2020 Nº 94/2020	2ª	X
29	30-3-2020 Nº 92/2020	2ª	X
30	29-7-2019 Nº 457/2019	2ª	X
31	29-7-2019 Nº 314/2019	4a	X
32	25-7-2019 Nº 310/2019	4ª	X
33	19-7-2019 Nº 302/2019	/	X
34	17-4-2019 Nº 197/2019	/	X (STS 16-5-2013)
35	28-11-2018 Nº 386/2018	4ª	X

C. Sentències dictades per l'Audiència Provincial de Girona

Analitzen els paràmetres de manera sistemàtica com la de Barcelona.

D. Sentències dictades per l'Audiència Provincial de Lleida

Hi ha algunes de les sentències, aquelles de les quals n'és ponent la Magistrada Mercè Juan Agustí, que citen la doctrina del Tribunal Suprem i de forma genèrica s'aplica. N'hi ha una que no entra a valorar els paràmetres i que absol l'acusat, es tracta de la Sentència de l'Audiència Provincial de Lleida de 12-6-2018 número 250/2018.

Per últim, malgrat la convicció sobre la credibilitat del relat de la víctima l'han de tenir els membres del Tribunal per si mateixos, a la vista de l'anàlisi de totes les sentències és clau l'informe sobre compatibilitat que en fan els experts. De manera que si l'informe ja no és favorable a la víctima, o bé no segueix endavant l'enjudiciament dels fets, o bé decau la condemna.

En quant a l'última hipòtesi exposada, que assenyalava que les condemnes serien lleus, constituint-se la majoria d'aquestes en un període baix d'anys a la

presó i prescindint de la indemnització a la víctima, les dades mostren just el contrari. En la majoria de casos es va condemnar al victimari, implicant presó i indemnització a la víctima. Així mateix, per la majoria de condemnes el temps a la presó va ser entre 5-10 anys, però també cal mencionar que 10 casos van tenir una condemna de més de 10 anys de presó.

No obstant el progrés que demostren aquests resultats, no podem conjeturar sobre les fluctuacions que aquestes condemnes comportarien en la satisfacció i confiança de les víctimes amb el procés judicial i la resposta del sistema de justícia penal (Felson i Pare, 2008; Jülich, 2006). En aquest sentit, Regehr et al. (2008) constaten que les expectatives de les víctimes en relació al Sistema de Justícia Penal se centren en gran mesura en el resultat del procés penal; sent un factor clau la percepció de la víctima en quant a si el veredicté ha estat just o injust. En aquest sentit, la normativa europea recomana als Estats que desenvolupin i implementin la justícia restaurativa en l'àmbit del procés penal, salvaguardant els drets dels que participin en processos restauratius i tractant de satisfer de la millor manera possible les seves necessitats. No obstant, com assenyalen Tamarit i Varona (2018), és possible que aquesta recomanació no tingui un impacte real, ja que la realitat existent a Espanya es caracteritza per una molt baixa taxa de casos judicialitzats derivats a programes restauratius, la qual cosa cal atribuir en gran mesura al fet que molts jutges, tot i no impedit la llei que prenguin decisions favorables a la derivació, es mostren reticents davant un procediment que escapa del seu control i que no està previst legalment.

8. Conclusions

De l'anàlisi de sentències portat a terme en el present estudi es desprèn que la majoria de casos que arriben al sistema de justícia són casos d'abusos sexuals greus, amb contacte físic, elevada freqüència, victimari masculí i víctima de gènere femení. Aquests casos no mostren la varietat de casos d'abús sexual infantil que hi ha a la nostra societat i confirmen una sèrie d'estereotips que la recerca amb víctimes i enquestes de victimització ha desterrat.

En la major part de casos analitzats s'ha aplicat la prova preconstituïda i la doctrina jurisprudencial. Cal plantejar-se, però, si un criteri com la persistència en la incriminació ha de ser rellevant en casos de victimització sexual infantil en els que, des de la victimologia, s'ha demostrat que la retractació i l'accés a nous records amb el pas del temps són freqüents. Seguint a Tamarit (2017), a Espanya els tribunals en general no atribueixen rellevància a l'impacte del fet en la víctima en la determinació de la pena de manera explícita però hi ha indicis que la constatació d'un impacte psíquic categoritzat segons criteris diagnòstics de caràcter tècnic és tinguda en compte pels tribunals, de manera conscient o no, per a agreujar la pena. En el nostre estudi les penes han estat altes i l'ús d'informes pericials clau.

Tot i així, encara queda molt per a fer en aquest àmbit. Els casos d'abús sexual infantil rarament es notifiquen i, donat que la majoria de notificacions provenen d'adults de l'entorn de l'infant, com ha demostrat aquest estudi, cal responsabilitzar a aquells que treballen amb nens, nenes i adolescents, de la seva detecció i notificació, així com a aquells encarregats de l'avaluació del cas, un cop arriba al sistema de justícia, del seu rellevant paper en la prevenció de la victimització secundària. El coneixement especialitzat en victimologia del desenvolupament, trauma complex i eines i tractaments basats en l'evidència és una condició indispensable si volem millorar la nostra resposta a les víctimes d'abús sexual a la infància.

9. Propostes

Des del punt de vista de la psicologia del trauma, “l’abús sexual a la infància i adolescència conmociona el cervell, atordeix la ment i congela el cos” (Levine, 2015), una definició breu i clara, que exemplifica el que suposa experimentar aquesta vivència traumàtica. Així, les persones supervivents d’abús sexual en la seva infància i/o adolescència han de gaudir del reconeixement que suposa viure la victimització d’un delictes sexual, per tal de recuperar els seus drets i la seva dignitat i arribar a sanar-se’n. L’ètica de la cura porta a allunyar-se’n del sistema patriarcal i adultocentric i, d’aquesta manera, es recomana deixar enrere les teories etiològiques clàssiques sobre la culpa de la víctima i la revictimització del sistema (Cario, 2019). En conseqüència, és cabdal que el sistema restauratiu abandoni la culpabilització de la víctima en els casos de delictes sexuals (Ryan, 1976), perquè la responsabilitat d’aquest crim és única i exclusiva del victimari, mai de la víctima-supervivent.

Sens dubte, tal com plantegen Ghetti et al. (2002), l’abús sexual infantil és un atemptat contra la llibertat i la indemnitat sexual i, el fet d’iniciar una denúncia suposa que la víctima-supervivent s’endinsi en un procés desconegut legal i judicial, produint una ampliació dels estressors, més enllà del propi delictes per se. Encara més, el nostre sistema actual presenta carències en la capacitat de les intervencions psicosocials i legals que porten a les víctimes a la revictimització, tant als infants i adolescents, com també a les persones supervivents adultes.

Cal esmentar que si no es realitza un bon abordatge psicosocial i judicial, aquesta experiència traumàtica resta en la invisibilitat i el silenci (Hébert, Langevin i Oussaïd, 2018). D’aquesta manera, és primordial entendre el desenvolupament cognitiu i l’estructura del pensament d’infants i adolescents de manera global, per tal d’interpretar adequadament les diverses formes de revelar l’abús sexual, sense estigmatitzar ni revictimitzar, com tampoc deixar de banda l’impacte psicològic de l’afrontament del propi sistema jurídic i l’actuació dels serveis socials davant les denúncies dels delictes sexuals. Les administracions

públiques poden causar victimització secundària mitjançant aquesta forma de violència institucional.

Les propostes que s'indiquen s'encabeixen en l'escolta activa cap a les víctimes-supervivents per generar i retornar la confiança mitjançant el compliment de la normativa que reconeix els drets de la infància i adolescència, com també de les persones supervivents adultes, en el desenvolupament de processaments judicials per evitar la victimització secundària. A més, les propostes segueixen la normativa europea Directiva 2012/29/UE del Parlament Europeu del Conveni de Lanzarote.

9.1 Recomanacions generals

Primerament, s'exposen unes recomanacions generals abans d'arribar els casos en el processament legal:

- Capacitar al personal professional responsable de l'atenció a la infància i adolescència en l'àmbit educatiu, l'àmbit policial, l'àmbit de serveis socials, en l'àmbit de la sanitat i la salut mental, i l'àmbit judicial; mitjançant l'especialització en l'atenció integral en victimologia infanto-juvenil, per l'aplicació dels procediments adients davant els casos d'abús sexual infantil.
- Revisar els currículums universitaris de totes les professions que treballen amb víctimes i supervivents d'abús com la psicologia, l'educació, medicina, infermeria, dret, treball social, educació social, entre d'altres, per assegurar que incloguin coneixements sobre victimització infantil i, concretament, sobre abús sexual infantil.
- Formar als equips professionals en els protocols existents segons el seu àmbit d'actuació, de la seva activació davant una sospita, acompanyat d'un circuit clar a seguir (Save the Children, 2005; Save the Children, 2012).

- Informar que la comunicació davant una sospita o una revelació s'encabeix dins d'una obligació legal i ètica i s'ha de proporcionar un acompanyament psicoafectiu per garantir la protecció de la víctima-supervivent (Save the Children, 2004).
- Garantir l'atenció terapèutica integral a totes les víctimes-supervivents d'abús sexual infantil independentment de la seva edat i, que es trobi o no, en situació de desprotecció (Save the Children, 2012).
- Orientar als professionals que treballin amb persones supervivents d'abusos sexuals infantils per donar una atenció d'acord amb els criteris de l'ètica de la cura i el bon tracte (Save the Children, 2012).
- Donar suport a les persones familiars adultes que denunciïn i acompanyen a les víctimes menors d'edat, a través d'una atenció psicosocial.
- Ampliar l'atenció de casos d'abús sexual infantil en els Centres de Salut Mental Infantil i Juvenil (CSMIJ), amb professionals formats en models d'intervenció basats en l'evidència.
- Elaborar una web institucional centralitzada i intuïtiva, per la ciutadania en general i per les persones professionals, desenvolupada per persones expertes i entitats del territori especialitzades en abús sexual infantil:
 - Especificar un circuit d'atenció clar per la ciutadania i pels àmbits professionals d'atenció a víctimes-supervivents.
 - Informar sobre l'actuació davant una sospita i denúncia d'abús sexual infantil.
 - Generar un protocol d'actuació unificat, que es desenvolupi un equip de treball format, per una banda, per persones expertes, siguin personal professional especialitzats siguin entitats del territori que desenvolupen projectes envers l'abús sexual infantil i,

per altra banda, per un equip multidisciplinari dels àmbits professionals (Save the Children, 2004).

- Generar una biblioteca de recursos de prevenció i detecció de l'administració pública i les entitats expertes en abús sexual infantil.
- Informar sobre l'impacte de l'abús, de les conseqüències immediates, les conseqüències a curt termini, les conseqüències a llarg termini i, finalment, les conseqüències econòmiques i socials.
- Orientar sobre la revelació, la credibilitat i els diversos tipus de comunicació que realitzen les víctimes i supervivents d'abús sexual infantil per evitar la victimització secundària.
- Crear campanyes de sensibilització social de prevenció i detecció precoç en els mitjans de comunicació que s'adrecin a la web institucional (Save the Children, 2017).
- Donar pautes per l'acompanyament i resposta eficaç davant la revelació de les víctimes-supervivents d'abús sexual infantil per facilitar un bon suport emocional.
- Promoure l'ètica de la cura i el bon tracte a les famílies en la cria de les nenes, nens i adolescents.
- Proporcionar justificants laborals sense pèrdua econòmica per familiars acompanyants de víctimes menors d'edat o per persones supervivents adultes, que es troben en un procés judicial.

9.2 Recomanacions pel sistema judicial

Per a garantir l'interès superior de la infància, l'Administració ha de crear eines efectives en el sistema judicial:

- Assegurar l'atenció prioritària en la investigació judicial davant els casos de victimologia infantojuvenil, sobretot, en els delictes envers la llibertat i la indemnitat sexual i, d'aquesta manera, es recomana agilitzar les causes de denúncies d'abús sexual a la infància i adolescència. Així, s'evita la victimització secundària i ajuda a les víctimes-supervivents en la seva recuperació (Save the Children, 2012).
- Formar una especialitat d'atenció de denúncies d'abús sexual infantil dins del Grup d'Atenció a la Víctima (GAV) dels Mossos d'Esquadra. A més, informar a la seva web de les adreces de totes unitat en el territori per tal que sigui accessible i qualsevol persona pugui consultar on s'ha d'adreçar directament (Save the Children, 2005).
- Crear una Fiscalia de menors d'edat especialitzada en violència envers la infància i adolescència per intervenir en tots els processos de victimització (Save the Children, 2017).
- Crear Jutjats d'instrucció especialitzats en violència envers la infància i adolescència per tal d'assistir d'acord amb els criteris establerts per la normativa europea (Save the Children, 2017).
 - Que siguin competents en matèria de família en cas que el pare/mare fos el presumpte victimari i es trenqués la relació de parella o es produís una separació.
 - Introduir preceptes legals per tal que el Jutjat de Família competent estigués condicionat pel Penal i es pugui tenir en compte sempre l'interès superior del menor.
 - Prosseguir els casos encara que la víctima-supervivent es retracti, ja que pot haver una manipulació del victimari o una falta de

confiança per part de la víctima a causa de la victimització secundària (Save the Children, 2005).

- Implantar un torn d'ofici especialitzat en victimització infantojuvenil per oferir assistència lletrada i atendre les víctimes d'abús sexual infantil.
- Crear un cos d'equips professionals de la psicologia forense per garantir la capacitat obligatòria per l'elaboració dels informes pericials i, per tant, garantir informes de qualitat, atès que està en les seves mans la valoració de la credibilitat que se'ls dóna a les víctimes-supervivents davant els processos judicials (Save the Children, 2017). Tanmateix, s'ha de fer un seguiment continuat dels casos avaluats per determinar la praxi elaborada en cada cas (Save the Children, 2012). A més, d'acord amb l'ètica de la cura, s'ha de respectar el ritme dels testimonis per tal de facilitar el relat (Save the Children, 2004). Altrament, es recomana l'acceptació d'informes pericials públics i privats.
- Promoure la sensibilització del personal de la carrera judicial, perquè en el procés judicial es respectin els drets de les víctimes, afavorint que la declaració de la víctima es prengui com a prova preconstituïda, atenent les necessitats específiques de la infància i adolescència, per evitar la victimització secundària (Save the Children, 2005; Save the Children, 2012).
- Formar i ampliar als Equips d'Assessorament Tècnic Penal (EATP) en la realització d'informes pericials seguint els estàndards europeus i, d'aquesta manera, realitzar la prova preconstituïda en la declaració de la víctima-supervivent com més aviat millor.
- Promoure l'ampliació d'Oficines d'Atenció a la Víctima del Delicte (OAVD) per acompanyar a les víctimes-supervivents en el processament.
- Coordinar als diversos equips de professionals que atenen cada cas (Save the Children, 2005).

- Elaborar un criteri estandarditzat de compensació econòmica justa davant la sanció delictiva.
- Publicar una guia del procés judicial que permeti tenir accés a la informació a les víctimes-supervivents. Aquesta guia ha de ser de fàcil comprensió per a infants i adolescents, i estar creada específicament per a ells i elles, així com estar adaptada a aquelles nenes, nens i adolescents que presenten problemes cognitius i/o de comprensió lectora.
- Crear justificants oficials que no impliquin una pèrdua econòmica i/o laboral a les persones quan s'impliquin en el procés judicial.

Sota l'angle de la victimologia infanto juvenil, és cabdal el reconeixement de l'ètica de la cura com a punt central en l'atenció i acompanyament d'infants i adolescents, d'ençà que s'inicia la denúncia fins a arribar a la sentència. Així, el personal ha de tractar-los com el que són –infants o adolescents–, que no tenen el mateix desenvolupament cognitiu i psicosocial que les persones majors d'edat.

Tal com indiquen Ghetti et al. (2002), el sistema legal interactua en l'aplicació de normes jurídiques prescrites que no són familiars per la ciutadania i, per aquest fet, infants i adolescents presenten més dificultats en la seva comprensió, basada en una perspectiva adultocèntrica i patriarcal. Encara més, la lentitud del procés des de la interposició de la denúncia genera desconfiança, atès que es dilata en el temps i es porten a terme valoracions del testimoni de manera repetida provocant una victimització secundària.

L'abús sexual infantil és una de les pitjors formes de violència contra les nenes, nens i adolescents i el Conveni de Lanzarote és l'instrument internacional jurídic, que estableix seguir les pautes de la normativa europea. Ara bé, aquest any estem en vies d'aprovar la Llei Orgànica de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, per tal d'aplicar la normativa europea Directiva 2012/29/UE del Parlament Europeu i del Consell de 25-10-2012, en la que

s'estableixen normes mínimes sobre els drets, el suport i la protecció de supervivents dels delictes d'abús sexual infantil, explotació sexual a menors d'edat i la pornografia infantil, que l'estat espanyol hauria d'haver aplicat com a data límit el desembre del 2013.

En certa manera, l'aprovació i posada en marxa d'aquesta llei és una oportunitat per aplicar el concepte de la cura en l'atenció integral. Transmutar el dany moral a causa de les deficiències del sistema cap a una remodelació, que segueixi els estàndards del Consell d'Europa. D'acord amb COE (2018), aquesta fita s'aconsegueix en la generació d'una justícia amigable, gràcies a la creació de centres de referència d'atenció multidisciplinària en tot el territori, que s'anomenen Barnahus o Cases dels Infants. Una proposta del Conveni de Lanzarote per la prestació de serveis davant una sospita o una revelació d'abús sexual a la infància i adolescència que reculli el testimoni de la víctima-supervivent de manera efectiva. Conforme l'informe de Save the Children (2018) envers l'anàlisi del model Barnahus, el quid de la qüestió radica en la facilitació d'un espai per a notificar el delicte sexual, on es troben tots els equips implicats.

D'aquesta manera, el circuit es troba en un mateix edifici que simplifica l'accés per tal d'interposar una denúncia. Una vegada s'inicia el procediment, la víctima-supervivent s'atén en sales amigables i adaptades segons l'edat, on es garanteix la seva privacitat. Convé destacar que la idea central és la coordinació del treball en equip consensuat entre els diferents departaments implicats, des de l'inici del processament que s'inicia amb la detecció, notificació, avaluació i s'acaba en la interposició d'una denúncia. Tot per aplicar l'interès superior dels infants i adolescents i s'aconsegueix amb la col·laboració interdepartamental dels àmbits psicosocials, judicials i mèdics, cosa que evita la victimització secundària.

En definitiva, la víctima es presenta a la Barnahus, que és el centre d'investigació on s'arreglen tots els actors que atenen el cas. El punt destacable es troba a l'inici del reconeixement, atès que la revelació és essencial per tal d'engegar el procediment d'investigació sota un mateix sostre, a fi de protegir a la víctima-supervivent en un entorn segur per coordinar les investigacions des dels diferents àmbits d'actuació. Al capdavall, es generen proves vàlides pel

procediment judicial i, encara més, la víctima-supervivent obté el suport assistencial dels tractaments mèdics i terapèutics del trauma amb una protecció integral i una actuació ràpida (per a més informació vegi's Pereda, Bartolomé i Rivas, 2021).

9.3 Codi de bones pràctiques per a les víctimes d'abús sexual infantijuvenil

La justícia s'ha d'adaptar a les necessitats específiques dels infants i adolescents que prenen part en els procediments judicials, amb l'objectiu final de vetllar pel seu interès superior. Convé destacar que les nenes, nens i adolescents es troben en un sistema adultocentric i intimidant, que no poden entendre i els hi genera confusió i malestar.

Derivat d'aquesta realitat, cal tenir present un codi de bones pràctiques per tractar a les víctimes-supervivents d'abús sexual infantil dins del sistema jurídic (COE, 2010; FRA, 2015; Milquet, 2019; Haldorsson i Child Circle, 2020) i que es pot consultar a l'Annex 3:

1. Adaptar la comunicació del sistema judicial, tant perquè les nenes, nens i adolescents sàpiguen entendre com també perquè se'ls entengui en totes les etapes del procediment (abans, durant i després), amb un llenguatge adequat a la seva edat i comprensió.
2. Proporcionar informació sobre els seus drets amb una guia clara de tots els passos a realitzar des de la denúncia fins al procediment judicial.
3. Utilitzar espais amigables adaptats a la infància en les comissaries, en l'assistència a la víctima i els procediments penals.
4. Obtenir suport integral del servei a víctimes com també oferir-lo a les mares, pares i familiars no ofensors en totes les etapes del procediment.

5. Garantir la seva participació en totes les decisions que els afecten i que les persones adultes es prenguin les seves opinions seriosament.
6. Rebre un tracte just i tenir dret a queixar-se de l'atenció rebuda a un organisme imparcial, independent i resolutiu.
7. Prendre declaració de la prova preconstituïda gravada sense retard per evitar la victimització secundària.
8. Facilitar la intervenció dels infants i adolescents en els procediments amb directius clares i la presència d'una persona adulta de confiança.
9. Atendre els infants i adolescents segons el grau de maduresa i la capacitat cognitiva, adaptant els mètodes avaluatius de manera precisa, per garantir la fiabilitat i la credibilitat.
10. Donar informació clara, completa i precisa sobre els drets de les víctimes envers la seva indemnització, tant estatal com del victimari.

10. Agraïments

L'equip vol agrair el suport del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE), l'Associació El Mundo de los ASI i el Grup de Recerca en Victimització Infantil i Adolescent (GReVIA) en el desenvolupament d'aquest estudi i posterior informe.

11. Referències bibliogràfiques

Ahrens, C., Stansell, J. i Jennings, A. (2010). To tell or not to tell: The impact of disclosure on sexual assault survivors' recovery. *Violence and Victims*, 25(5), 631-648.

Alaggia, R. (2004). Many ways of telling: Expanding conceptualizations of child sexual abuse disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 28, 1213-1227.

Alaggia, R. (2005). Disclosing the trauma of child sexual abuse: A gender analysis. *Journal of Loss and Trauma*, 10(5), 453-470.

Alaggia, R. (2010). An ecological analysis of child sexual abuse disclosure: Considerations for child and adolescent mental health. *Journal of the Canadian Academy of child and Adolescent Psychiatry*, 19(1), 32-39.

Alaggia, R., Collin-Vézina, D. i Lateef, R. (2017). Facilitators and barriers to child sexual abuse (CSA) disclosures: A research update (2000–2016). *Trauma, Violence, & Abuse*, 1-24.

Alaggia, R., Collin-Vézina, D. i Lateef, R. (2019). Facilitators and barriers to child sexual abuse (CSA) disclosures: A research update (2000–2016). *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(2), 260-283.

Alaggia, R. i Kirshenbaum, S. (2005). Speaking the unspeakable: Exploring the impact of family dynamics on child sexual abuse disclosures. *Families in Society*, 86(2), 227-234.

Alaggia, R. i Wang, S. (2020). "I never told anyone until the# metoo movement": What can we learn from sexual abuse and sexual assault disclosures made through social media?. *Child Abuse & Neglect*, 103, 104312.

Amado, B. G., Arce, R. i Fariña, F. (2015). Undeutsch hypothesis and Criteria Based Content Analysis: A meta-analytic review. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 7(1), 3-12.

Anthony, G. i Watkeys, J. (1991). False allegations in child sexual abuse: The pattern of referral in an area reporting is not mandatory. *Children and Society*, 5(2), 111-122.

Arata, C. M. (1998). To tell or not to tell: Current functioning of child sexual abuse survivors who disclosed their victimization. *Child Maltreatment*, 3, 63-71.

Azzopardi, C., Eirich, R., Rash, C. L., MacDonald, S. i Madigan, S. (2019). A meta-analysis of the prevalence of child sexual abuse disclosure in forensic settings. *Child Abuse & Neglect*, 93, 291-304.

Bala, N. M. C., Mitnick, M., Trocme, N. i Houston, C. (2007). Sexual abuse allegations and parental separation: Smokescreen or fire? *Journal of Family Studies*, 13(1), 2-37.

Bae, S. M., Kang, J. M., Hwang, I. C., Cho, H. i Cho, S. J. (2017). Intelligence is associated with voluntary disclosure in child sexual abuse victims. *Journal of Adolescent Health*, 61(3), 335-341.

Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S. i Tonia, T. (2014). The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Public Health*, 58 (3), 469-483.

Belsky, J. (1980) Child maltreatment: An ecological integration. *American Psychologist*, 35, 320-335.

Benavente, B., Casado, S., Orte, C. i Ballester, L. (2016). *Prevalencia del abuso sexual en la infancia. Un estudio en estudiantes universitarios*. Ediciones Octaedro.

Benia, L. R., Hauck-Filho, N., Dillenburg, M. i Stein, L. M. (2015). The NICHD investigative interview protocol: A meta-analytic review. *Journal of Child Sexual Abuse, 24*, 259-279.

Berliner, L. i Conte, J. R. (1993). Sexual abuse evaluations: Conceptual and empirical obstacles. *Child Abuse & Neglect, 17*, 111-125.

Bottoms, B. L. i Goodman, G. S. (1994). Perceptions of children's credibility in sexual assault cases. *Journal of Applied Social Psychology, 24*, 702-732.

Bracewell, T. E. (2018). Outcry consistency and prosecutorial decisions in child sexual abuse cases. *Journal of Child Sexual Abuse, 27*(4), 424-438.

Brown, T., Frederico, M., Hewitt, L. i Sheehan, R. (2001). The child abuse and divorce myth. *Child Abuse Review, 10*, 113-124.

Brown, D. A., Lewis, C. N. i Lamb, M. E. (2015). Preserving the past: An early interview improves delayed event memory in children with intellectual disabilities. *Child Development, 86*, 1031-1047.

Bussey, K. i Grimbeek, E. J. (1995). Disclosure processes: Issues for child sexual abuse victims. A K. T. Rotenberg (Ed.), *Disclosure processes in children and adolescents* (pp. 166-203). Cambridge University Press.

Cantón, D. i Justicia, F. (2008). Afrontamiento del abuso sexual infantil y ajuste psicológico a largo plazo. *Psicothema, 20*, 509-515.

Cario, R. (2019). Introduction générale à la victimologie et à la réparation des victimes. *Emc Psychiatrie, 27*(4), 1.

Castelli, P., Goodman, G. S. i Ghetti, S. (2005). Effects of interview style and witness age on perceptions of children's credibility in sexual abuse cases. *Journal of Applied Social Psychology, 35*(2), 297-319.

Ceci, S. J. i Bruck, M. (1993). Suggestibility of the child witness: A historical review and synthesis. *Psychological Bulletin*, 113, 403-439.

COE (2018). *Protection of children against sexual exploitation and abuse - Child-friendly, multidisciplinary and interagency response inspired by the Barnahus*. Council of Europe.

Collin-Vézina, D., Sablonni, D. L., Palmer, A. M. i Milne, L. (2015). A preliminary mapping of individual, relational, and social factors that impede disclosure of childhood sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 43, 123-134.

Conte, J. R. (1992). Has this child been sexually abused? Dilemmas for the mental health professional who seeks the answer. *Criminal Justice and Behavior*, 19(1), 54-73.

Connolly, D. A. i Read, J. D. (2002). Remembering historical child sexual abuse. *Criminal Law Quarterly*, 47, 438.

Cossar, J., Brandon, M., Bailey, S., Belderson, P. i Biggart, P. (2013). *'It Takes a Lot to Build Trust.'* *Recognition and Telling: Developing Earlier Routes to Help for Children and Young People*. Office of the Children's Commissioner.

Council of Europe. Committee of Ministers. (2011). *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-friendly Justice*. Council of Europe.

Cromer, L. D. i Goldsmith, R. E. (2010). Child sexual abuse myths: Attitudes, beliefs, and individual differences. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(6), 618-647.

Dale, P. S., Loftus, E. F. i Rathbun, L. (1978). The influence of the form of the question on the eyewitness testimony of preschool children. *Journal of Psycholinguistic Research*, 7, 269-277.

Dammeyer, M. D. (1998). The assessment of child sexual abuse allegations:

Using research to guide clinical decision making. *Behavioral Sciences & the Law*, 16(1), 21-34.

Dancig-Rosenberg, H. (2008). Sexual assault victims: Empowerment or revictimization? The need for a therapeutic jurisprudence model. A N. Ronel, K. Jaishankar i M. Bensimon (Eds), *Trends and issues in victimology* (pp. 150-174). Cambridge Scholars Publishing.

Dent, H. R. i Stephenson, G. M. (1979). An experimental study of the effectiveness of different techniques of questioning child witnesses. *British Journal of Social & Clinical Psychology*, 18, 41-51.

De Paúl, J., Milner, J. S. i Múgica, P. (1995). Childhood maltreatment, childhood social support, and child abuse potential in a Basque sample. *Child Abuse & Neglect*, 19(8), 907-920.

Devine, D. J. i Caughlin, D. E. (2014). Do they matter? A meta-analytic investigation of individual characteristics and guilt judgments. *Psychology, Public Policy, and Law*, 20(2), 109.

DeVoe, E. R. i Faller, K. C. (1999). The characteristics of disclosure among children who may have been sexually abused. *Child Maltreatment*, 4(3), 217-227.

Devries, K. M., Mak, J. Y., Child, J. C., Falder, G., Bacchus, L. J., Astbury, J. i Watts, C. H. (2014). Childhood sexual abuse and suicidal behavior: A meta-analysis. *Pediatrics*, 133(5), e1331-e1344.

Dupret, M. A. i Unda, N. (2013). Revictimización de niños y adolescentes tras denuncia de abuso sexual. *Universitas*, (19), 101-128.

Echeburúa, E., De Corral, P. i Amor, P. J. (2002). Evaluación del daño psicológico en las víctimas de delitos violentos. *Psicothema*, 139-146.

Echeburúa, E. i de Corral, P. (2006). Secuelas emocionales en víctimas de abuso sexual en la infancia. *Cuadernos de medicina forense*, (43-44), 75-82.

Faller, K. C. (1991). Possible explanations for child sexual abuse allegations in divorce. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61(1), 86-91.

Faller, K. C. i DeVoe, E. (1995). Allegations of sexual abuse in divorce. *Journal of Child Sexual Abuse*, 4(4), 1-25.

Felson, R. B. i Pare, P. P. (2008). Gender and the victim's experience with the criminal justice system. *Social Science Research*, 37(1), 202-219.

Felstiner, W., Abel, R. i Sarat, A. (1980). The emergence and transformation of disputes: Naming, blaming, claiming. *Law & Society Review*, 15, 631-654.

Finkelhor, D. (2007). Developmental victimology: The comprehensive study of childhood victimization. A R. C. Davis, A. J. Lurigio y S. Herman (Eds.), *Victims of crime* (3rd ed.) (pp. 9-34). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Finkelhor, D. i Hotaling, G. T. (1984). Sexual abuse in the National Incidence Study of Child Abuse and Neglect: An appraisal. *Child Abuse & Neglect*, 8, 23-33.

Finkelhor, D., Hotaling, G., Lewis, I. A. i Smith, C. (1990). Sexual abuse in a national survey of adult men and women: prevalence, characteristics, and risk factors. *Child abuse & neglect*, 14(1), 19-28.

Fisher, B. S., Daigle, L. E., Cullen, F. T. i Turner, M. G. (2003). Reporting sexual victimization to the police. *Criminal Justice and Behavior*, 30(1), 6-38.

FRA (2015). *Justicia adaptada a la infancia: perspectivas y experiencias de los niños y de los profesionales. Resumen*. Agencia de los Derechos Fundamentales de la Unión Europea.

Freyd, J. J. i Manzano, P. (2003). *Abusos sexuales en la infancia: La lógica del olvido*. Morata.

Furniss, T. (1990). *The multiprofessional handbook of child sexual abuse*. Routledge.

Gagnier, C. i Collin-Vézina, D. (2016). The disclosure experiences of male child sexual abuse survivors. *Journal of Child Sexual Abuse*, 25, 221-241.

Gagnon, K. i Cyr, M. (2017). Sexual abuse and preschoolers: Forensic details in regard of question types. *Child Abuse & Neglect*, 67, 109-118.

Geiselman, R. E., Fisher, R. P., Firstenberg, I., Hutton, L.A., Sullivan, S. J., Avetissian, I. V. i Prosk, A. L. (1984). Enhancement of eyewitness memory: An empirical evaluation of the cognitive interview. *Journal of Police Science and Administration*, 12, 74-80.

Ghetti, S., Alexander, K. W. i Goodman, G. S. (2002). Legal involvement in child sexual abuse cases: Consequences and interventions. *International Journal of Law and Psychiatry*, 25(3), 235-251.

Goldman, R. L. (1994). Children and youth with intellectual disabilities: Targets for sexual abuse. *International Journal of Disability, Development and Education*, 41 (2), 89-102.

Goodman, G. S. (1984). Children's testimony in historical perspective. *Journal of Social Issues*, 40,9-3 1.

González, M. i Costa, M. (2001). La prevención de la violencia en la infancia y la adolescencia. Una aproximación conceptual integral. *Psychosocial Intervention*, 10(2), 221-239.

Goodman, G. S., Golding, J. M., Helgeson, V. S., Haith, M. i Michelli, J. (1987). When a child takes the stand: Jurors' perceptions of children's eyewitness testimony. *Law and Human Behavior*, 11, 27-40.

Goodman-Brown, T. B., Edelstein, R. S., Goodman, G. S., Jones, D. P. H. i Gordon, D. S. (2003). Why children tell: A model of children's disclosure of sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27, 525-540.

Goodman-Delahunty, J., Cossins, A. i O'Brien, K. (2010). Enhancing the credibility of complainants in child sexual assault trials: The effect of expert evidence and judicial directions. *Behavioral Sciences & the Law*, 28, 769-783.

Goodyear-Brown, P., Fath, A. i Myers, L. (2012). Child sexual abuse: The scope of the problem. A P. Goodyear-Brown (Ed.), *Handbook of child sexual abuse: Identification, assessment, and treatment* (pp. 3-28). John Wiley.

Haldorsson, O. L. i Child Circle (2020). *Barnahus Quality Standards Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence*. PROMISE Barnahus Network.

Henry, J. (1997). System intervention trauma to child sexual abuse victims following disclosure. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(4), 499-512.

Hershkowitz, I., Fisher, S., Lamb, M. E. i Horowitz, D. (2007). Improving credibility assessment in child sexual abuse allegations: The role of the NICHD investigative interview protocol. *Child Abuse & Neglect*, 31, 99-110.

Hershkowitz, I., Horowitz, D. i Lamb, M. (2005). Trends in children's disclosure of abuse in Israel: A national study. *Child Abuse & Neglect*, 29, 1203-1214.

Hershkowitz, I., Lamb, M. i Horowitz, D. (2007) Victimization of children with disabilities. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(4), 629-635.

Hershkowitz, I., Orbach, Y., Lamb, M. E., Sternberg, K. J. i Horowitz, D. (2006).

Dynamics of forensic interviews with suspected abuse victims who do not disclose. *Child Abuse & Neglect*, 30, 753-769.

Hibbard, R. A., Desch, L. W. i Committee on Child Abuse and Neglect. (2007). Maltreatment of children with disabilities. *Pediatrics*, 119(5), 1018-1025.

Horowitz, S. W. (1991). Empirical support for Statement Validity Assessment. *Behavioral Assessment*, 13, 293-391.

International Society for the Study of Dissociation (2004). Guidelines for the evaluation and treatment of dissociative symptoms in children and adolescents. *Journal of Trauma & Dissociation*, 5(3), 119-150.

Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S. i Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 29(12), 1395-1413.

Jiménez Cortés, C. i Martín Alonso, C. (2006). Valoración del testimonio en abuso sexual infantil. *Cuadernos de Medicina Forense*, 12(43-44), 83-102.

Jones, T. M. (2019). *Jurors' sexual abuse experience, empathy, and child sexual abuse case judgments: Meta-analyses*. University of Illinois at Chicago: Doctoral dissertation.

Jones, L., Bellis, M. A., Word, S. i Hughes, K. (2013). Enfoque: Violencia contra los niños y niñas con discapacidad. *El Estado Mundial de la Infancia*, 44-7.

Jones, D. P. H. i McGraw, J. M. (1987). Reliable and fictitious accounts of sexual abuse to children. *Journal of Interpersonal Violence*, 2(1), 27-45.

Jülich, S. (2006). Views of justice among survivors of historical child sexual abuse: Implications for restorative justice in New Zealand. *Theoretical Criminology*, 10(1), 125-138.

Katz, C., Hershkowitz, I., Malloy, L. C., Lamb, M. E., Atabaki, A. i Spindler, S. (2012). Non-verbal behavior of children who disclose or do not disclose child abuse in investigative interviews. *Child Abuse & Neglect*, 36(1), 12-20.

Kennedy, M. (1996). Agresiones sexuales y discapacidad infantil. A J. Morris (Ed.) *Encuentros con desconocidas. Feminismo y discapacidad* (pp. 139- 159). Narcea.

Köhnken, G., Manzanero, A. L. i Scott, M. T. (2015). Análisis de la validez de las declaraciones: mitos y limitaciones. *Anuario de Psicología Jurídica*, 25, 13-19.

Lamb, M., Esplin, P. i Sternberg, K. (1995). Making children into competent witnesses: Reactions to the amicus brief. *Psychology, Public Policy, and Law*, 1(2), 438-449.

Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P. W. i Horowitz D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse & Neglect*, 31, 1201-1231.

Leander, L. (2010). Police interviews with child sexual abuse victims: Patterns of reporting, avoidance and denial. *Child Abuse & Neglect*, 34(3), 192-205.

Lemaigre, C., Taylor, E. P. i Gittoes, C. (2017). Barriers and facilitators to disclosing sexual abuse in childhood and adolescence: A systematic review. *Child Abuse & Neglect*, 70, 39-52.

Levine, P. A. (2015). *Trauma and memory: Brain and body in a search for the living past: A practical guide for understanding and working with traumatic memory*. North Atlantic Books.

Lievore, D. (2003). *Non-reporting and hidden recording of sexual assault: An international literature review*. Commonwealth of Australia.

London, K., Bruck, M., Wright, D. B. i Ceci, S. J. (2008). Review of the contemporary literature on how children report sexual abuse to others: Findings, methodological issues, and implications for forensic interviewers. *Memory*, 16(1), 29-47.

López F. (1994). *Los abusos sexuales de menores. Lo que recuerdan los adultos*. Ministerio de Asuntos Sociales.

Maniglio, R. (2009). The impact of child sexual abuse on health: A systematic review of reviews. *Clinical Psychology Review*, 29(7), 647-657.

McCauley, M. R. i Parker, J. F. (2001). When will a child be believed? The impact of the victim's age and juror's gender on children's credibility and verdict in a sexual-abuse case. *Child Abuse & Neglect*, 25(4), 523-539.

McElvaney, R. (2013). Disclosure of Child Sexual Abuse: Delays, Non-disclosure and Partial Disclosure. What the Research Tells Us and Implications for Practice. *Child Abuse Review*, 24(3), 159-169.

McElvaney, R., Greene, S. i Hogan, D. (2012). Containing the secret of child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 27, 1155-1175.

McElvaney, R., Greene, S. i Hogan, D. (2014). To tell or not to tell? Factors influencing young people's informal disclosures of child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(5), 928-947.

McElvaney, R. (2015). Disclosure of child sexual abuse: Delays, non-disclosure and partial disclosure. What the research tells us and implications for practice. *Child Abuse Review*, 24(3), 159-169.

McGregor, R. (1990). The prosecution of child molesters. A R. Goldman i R. Gargiulo (Eds.), *Children at risk: An interdisciplinary approach to child abuse and neglect* (pp. 73108). Pro-Ed.

Milquet, J. (2019). *Strengthening victims' rights: from compensation to reparation. For a new EU Victims' rights strategy 2020-2025*. European Commission.

Morgan, J. i Zedner, L. (1992). *Child victims: Crime, impact and criminal justice*. Oxford, UK: Clarendon Press.

Oates, R. K., Jones, D. P. H., Denson, D., Sirotnak, A., Gary, N. i Krugman, R. D. (2000). Erroneous concerns about child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 24(1), 149-157.

Orbach, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Esplin, P. W i Horowitz, D. (2000). Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged child abuse victims. *Child Abuse & Neglect*, 24, 733-752.

Paine, M. L. i Hansen, D. J. (2002). Factors influencing children to self-disclose sexual abuse. *Clinical Psychology Review*, 22, 271-295.

Pereda, N. (2009). Consecuencias psicológicas iniciales del abuso sexual infantil. *Papeles del Psicólogo*, 30(2), 3-13.

Pereda, N. (2010a). Consecuencias psicológicas a largo plazo del abuso sexual infantil. *Papeles del Psicólogo*, 31(2), 143-153.

Pereda, N. (2010b). El espectro del abuso sexual en la infancia: definición y tipología. *Revista de Psicopatología y Salud Mental del Niño y del Adolescente*, 16, 69-78.

Pereda, N. (2016). ¿Uno de cada cinco? Victimización sexual infantil en España. *Papeles del Psicólogo*, 37(2), 3-13.

Pereda, N. i Abad, J. (2013). Enfoque multidisciplinar de la exploración del abuso sexual infantil. *Revista Española de Medicina Legal*, 39(1), 19-25.

Pereda, N., Abad, J. i Guilera, G. (2016). Lifetime prevalence and characteristics of child sexual victimization in a community sample of Spanish adolescents. *Journal of Child Sexual Abuse, 25*(2), 142-158.

Pereda, N., Abad, J., Guilera, G. i Arch, M. (2015). Victimizació sexual autoreportada en adolescents espanyols comunitaris i en col·lectius de risc. *Gaceta Sanitaria, 29*(5), 328-334.

Pereda, N., Bartolomé, M. i Rivas, E. (2021). Revisió del Model Barnahus: ¿Es possible evitar la victimització secundària en el testimoni infantil?. *Boletín Criminològic, 28*, 1-20.

Pereda, N. i Forns, M. (2007). Prevalencia i característiques del abús sexual infantil en estudiants universitaris espanyols. *Child Abuse & Neglect, 31*, 417-426.

Pereda Beltran, N. i Gómez Martin, V. (2018). *La prescripció de delictes sexuals amb infants víctimes: una anàlisi multidisciplinària*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Pereda, N., Guilera, G., Forns, M. i Gómez-Benito, J. (2009). The prevalence of child sexual abuse in community and students samples: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review, 29*, 328-338.

Pereda, N. i Tamarit, J.M. (2013). *Victimología teórica y aplicada*. Huygens.

Priebe G. i Svedin, C. G. (2008). Child sexual abuse is largely hidden from the adult society. An epidemiological study of adolescents' disclosures. *Child Abuse & Neglect, 32*, 1095-1108.

Quas, J. A., Thompson, W. C. i Clarke-Stewart, K. A. (2005). Do jurors "know" what isn't so about child witnesses? *Law and Human Behavior, 29*, 425-456.

Raskin, D. C. i Esplin, P. W. (1991). Statement Validity Assessment: Interview procedures and content analysis of children's statements of sexual abuse. *Behavioral Assessment*, 13, 265-291.

Recio, M., Galindo, L., Cendra, J., Alemany, A., Martorell, A. i Villaró, A. (2013). Abuso y discapacidad intelectual: Orientaciones para la prevención y la actuación. *Comunidad de Madrid*.

Regehr, C., Alaggia, R., Lambert, L. i Saini, M., (2008). Victims of sexual violence in the canadian criminal courts. *Victims & Offenders*, 3(1), 99-113.

Reitsema, A. M., i Grietens, H. (2016). Is anybody listening? The literature on the dialogical process of child sexual abuse disclosure reviewed. *Trauma, Violence, & Abuse*, 17(3), 330-340.

Rogers, P. i Davies, M. (2007). Perceptions of victims and perpetrators in a depicted child sexual abuse case: Gender and age factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(5), 566-584.

Rogers, P., Josey, N. i Davies, M. (2007). Victim age, attractiveness and, abuse history as factors in the perception of a hypothetical child sexual abuse case. *Journal of Sexual Aggression*, 13(2), 121-137.

Romano, E. i De Luca, R. V. (2001). Male sexual abuse: A review of effects, abuse characteristics, and links with later psychological functioning. *Aggression and Violent Behavior*, 6(1), 55-78.

la Rooy, D., Brubacher, S. P., Aromäki-Stratos, A., Cyr, M., Hershkowitz, I., Korkman, J., ... Lamb, M. E. (2015). The NICHD protocol: A review of an internationally-used evidence-based tool for training child forensic interviewers. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 1, 76-89.

Rubio, M. J. i Monteros, S. (2001). Las víctimas de agresiones sexuales ante el sistema jurídico-legal. *Anuario de Psicología Jurídica*, 11(1), 59-77.

Ruby, C. L. i Brigham, J. C. (1997). The usefulness of the Criteria-Based Content Analysis technique in distinguishing between truthful and fabricated allegations. A critical review. *Psychology, Public Policy, and Law*, 3(4), 705-737.

Ryan, W. (1976). *Blaming the victim: Defining and Defending National Interests*. Vintage Books.

Save the Children (2004). *Una experiencia de buena práctica en intervención sobre el abuso sexual infantil: Advocacy: construcción de redes y formación*. Save the Children.

Save the Children (2005). *Niños y niñas víctimas de abuso sexual y el procedimiento judicial. Informes nacional y europeo*. Save the Children.

Save the Children (2012). *La justicia española frente al abuso sexual infantil en el entorno familiar: un análisis de casos a la luz de los estándares internacionales de derechos humanos*.

Save the Children (2017). *Ulls que no volen veure. Annex Catalunya. Els abusos sexuals a nens i nenes i els errors del sistema*. Save the Children.

Save the Children (2018). *Bajo el mismo techo. Las Casas de los Niños: un recurso para atender a niños y niñas víctimas de abuso sexual y sus familias en Catalunya*. Save the Children.

Saywitz, K., Goodman, G. S., Nicholas, E. i Moan, S. F. (1991). Children's memories of a physical examination involving genital touch: Implications for reports of child sexual abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59, 682-691.

Saywitz, K. J. i Snyder, L. (1996). Narrative elaboration: test of a new procedure for interviewing children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 1347-1357.

Schaeffer, P., Leventhal, J. M. i Asnes, A. G. (2011). Children's disclosures of sexual abuse: Learning from direct inquiry. *Child Abuse & Neglect*, 35(5), 343-352.

Slingsby, B. (2020). Child Protection: A Guide for Navigating a Disclosure of Sexual Abuse in Rhode Island Amid the COVID-19 Pandemic. *Rhode Island Medical Journal*, 103(9), 47-51.

Steller, M. i Köhnken, G. (1989). Statement analysis: Credibility assessment of children's testimonies in sexual abuse cases. A D. C. Raskin (Ed.), *Psychological methods in criminal investigation and evidence* (pp. 217-245). Springer.

Stiller, A. i Hellmann, D. F. (2017). In the aftermath of disclosing child sexual abuse: Consequences, needs, and wishes. *Journal of Sexual Aggression*, 23(3), 251-265.

Sullivan, P. M. i Knutson, J. F. (2000). Maltreatment and disabilities: A population-based epidemiological study. *Child Abuse & Neglect*, 24(10), 1257-1273.

Stoltenborgh, M., van IJzendoorn, M. H., Euser, E. M. i Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child Maltreatment*, 16(2), 79-101.

Tamarit, J. M. (2017). La valoración judicial del impacto del delito en la víctima en casos de abuso sexual infantil. *Revista de Victimología*, 6, 33-56.

Tamarit, J. M., Abad, J. i Hernández-Hidalgo, P. (2015). Las víctimas de abuso sexual infantil ante el sistema de justicia penal: Estudio sobre sus actitudes, necesidades y experiencia. *Revista de Victimología*, 2, 27-54.

Tamarit, J. M. i Varona, G. (2018). Sección especial: La Recomendación (2018) 8 del Consejo de Europa sobre justicia restaurativa en asuntos penales. El caso

de Francia, Italia, Alemania, Suiza y España. *Revista de Victimología*, 8, 125-149.

Tamarit, J. M., Villacampa, C. i Filella, G. (2010). Secondary victimization and victim assistance. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 18, 281-298.

Tener, D. i Murphy, S. B. (2015). Adult disclosure of child sexual abuse: A literature review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 16(4), 391-400.

Thoennes, N. i Tjaden, P. G. (1990). The extent, nature, and validity of sexual abuse allegations in custody/visitation disputes. *Child Abuse & Neglect*, 14, 152-163.

Tomsa, R., Gutu, S., Cojocaru, D., Gutiérrez-Bermejo, B., Flores, N. i Jenaro, C. (2021). Prevalence of sexual abuse in adults with intellectual disability: Systematic review and meta-analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1980.

Trocmé, N. i Bala, N. (2005). False allegations of abuse and neglect when parents separate. *Child Abuse & Neglect*, 29(12), 1333-1345.

Tubb, V. A, Wood, J. M. i Hosch, H. M. (1999). Effects of suggestive interviewing and indirect evidence on child credibility in a sexual abuse case. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 1111-1127.

Tully, B. (2002). The evaluation of retractions in sexual abuse cases. *Child Abuse Review: Journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*, 11(2), 94-102.

Turner, H. A., Finkelhor, D. i Ormrod, R. (2006). The effect of lifetime victimization of the mental health of children and adolescents. *Social Science & Medicine*, 62, 13-27.

Undeutsch, U. (1989). The development of statement reality analysis. A J. C. Yuille (Ed.), *Credibility assessment* (pp. 101-121). Kluwer Academic Publishers.

Ungar, M., Barter, K., McConnell, S. M., Tutty, L. M., i Fairholm, J. (2009). Patterns of abuse disclosure among youth. *Qualitative Social Work*, 8(3), 341-356.

Vrij, A. (2000). *Detecting lies and deceit. The psychology of lying and the implications for professional practice*. Chichester: Wiley.

Vrij, A. (2005). Criteria-Based Content Analysis: A qualitative review of the first 37 studies. *Psychology, Public Policy, and Law*, 11(1), 3-41.

Yuille, J. C. (1993). We must study forensic eyewitnesses to know about them. *American Psychologist*, 48, 572-573.

Widom, C. S. i Morris, S. (1997). Accuracy of adult recollections of childhood victimization: Part 2. Childhood sexual abuse. *Psychological Assessment*, 9(1), 34-46.

Woiwod, D. M. i Connolly, D. A. (2017). Continuous child sexual abuse: Balancing defendants' rights and victims' capabilities to particularize individual acts of repeated abuse. *Criminal Justice Review*, 42(2), 206-225.

12. Annexes

12.1. Annex 1 - Els patrons de la revelació

ELS PATRONS DE LA REVELACIÓ

1

PATRÓ DE LA
REVELACIÓ

Les barreres de la revelació

Els equips professionals han de tenir en compte que infants i adolescents tenen obstacles que els impedeix demanar ajuda i divulgar l'experiència traumàtica.

2

PATRÓ DE LA
REVELACIÓ

La no revelació i la revelació retinguda

Forma part de la dinàmica de l'abús i la majoria de supervivents no ho revelen fins l'adulthood. A més, algunes retenen la revelació perquè no poden comunicar el fet.

3

PATRÓ DE LA
REVELACIÓ

El contenidor dels secrets

Retenció de manera activa; l'efecte "olla a pressió" que reflecteix conflicte ambivalent entre el desig d'explicar i guardar el secret; i, finalment la confiança amb victimari.

4

PATRÓ DE LA
REVELACIÓ

La tipologia de la revelació

S'han de reconèixer les diverses maneres que les nenes, nens i adolescents realitzen les divulgacions per entendre les dinàmiques de la revelació.

12.2. Annex 2 - La tipologia de la revelació

LA TIPOLOGIA DE LA REVELACIÓ

MODE COMUNICACIÓ

FORMALITAT

INTENCIONALITAT

ESPONTANETAT

DETALLS

VARIABILITAT EN LA REVELACIÓ DEL TESTIMONI

1. VERBAL
- DIRECTE
- INDIRECTE

1. INFORMAL

1. VERBAL
- INTENCIONAL
- INVOLUNTARI

1. ESPONTANI

1. PROGRESSIVA

2. NO VERBAL
- SENYALS
CONDUCTUALS I
EMOCIONALS
- INDIRECTE

2. FORMAL

2. NO VERBAL
- INTENCIONAL
- INVOLUNTARI

2. ACCIDENTAL

2. PARCIAL

3. RETENCIÓ
DELIBERADA

3. REVELACIÓ PER
RECUPERACIÓ
DE LA MEMÒRIA

3. COMPLETA

4. RETRACTACIÓ

4. IMPRECÍS

5. PRECÍS

12.3. Annex 3 - Codi de bones pràctiques per les víctimes d'abús infantiuvenil

CODI DE BONES PRÀCTIQUES PER LES VÍCTIMES D'ABÚS SEXUAL INFANTOJUVENIL

Adaptar la comunicació del sistema judicial, tant perquè les víctimes entengui i se'ls entengui, en totes les etapes del procediment, amb un llenguatge adequat a la seva edat i comprensió.

01

Proporcionar informació sobre els seus drets amb una guia clara de tots els passos a realitzar des de la denúncia fins al procediment judicial.

02

Utilitzar espais amigables adaptats a la infància en procediments penals.

03

Obtenir suport integral del servei a víctimes com també oferir-lo a les mares, pares i familiars no ofensors en totes les etapes del procediment.

04

Garantir la seva participació en totes les decisions que seves opinions seriosament.

05

Rebre un tracte just i tenir dret a queixar-se de l'atenció rebuda a un organisme imparcial, independent i resolutiu.

06

Prendre declaració de la prova preconstituïda gravada sense retard per evitar la victimització secundària.

07

Facilitar la intervenció dels infants i adolescents en els procediments amb directius clares i la presència d'una persona adulta de confiança.

08

Atendre els infants i adolescents segons el grau de maduresa i la capacitat cognitiva, adaptant els mètodes avaluatius de manera precisa, per garantir la fiabilitat i la credibilitat.

09

Donar informació clara, completa i precisa sobre els drets de les víctimes envers la seva indemnització, tant estatal com del victimari.

10

